

चांदोबा

डिसेंबर १९६७

Fullscreen

127

18 / 82

लष्करी दृष्ट्या बंगाल प्रांतावर इंग्रजांचा अधिकार झाला. परंतु राजकीय दृष्ट्या तेथे काही बदल झाला नाही. सिराजउद्दौलाच्या जागी मीरजाफरला बंगालचा शहाब काब्यात आले. त्याच्या दरबारात एक इंग्रज रेसिडेण्ट म्हणून नेमण्याचे प्रयत्न करले होते आणि मीरजाफरची शासन सूत्रे झाडवून घ्यावी होती.

१७५८ च्या जून महिन्यात कलकत्ता कौन्सिलने झाडवून घेऊन नेमले. ही नेमणूक एका वर्षांनंतर कंपनीने मान्य केली. परंतु झाडवून घ्यावे असणं जनिशरच होते. तिकडे नवाब मीरजाफरला झाडवून घ्यावे हातात स्वतःची वेसण देऊन घुस करून घ्यावे हाईट वाटू लागले. परंतु इंग्रजांच्या सैन्याच्या भवतीशिवाय पराभव केला आणि त्यांना संधी करून त्याला काही करतां येणे पण शक्य झाले.

नव्हते. ही गोष्ट १७५९ मध्ये प्रत्यक्षात आली. मलिकीहूर शाह याच्या द्वितीय पाने बंगाल व बिहार प्रांतावर स्वारी करून पाटणा नगराला वेढा दिला. झाडवून घ्यावे मद्रासीने मीरजाफर त्या सैन्यातून स्वतःला सोडवू शकला.

परंतु मीरजाफरला इंग्रजांवर अवलंबून राहण्याची इच्छा नव्हती. म्हणून त्याने चिन्मुरा येथील डच वसाहतवाल्यांशी बोलावी सुरू केली. बंगालमधील इंग्रजांचे वर्षेच कमी करून त्यांची जागा पटकावण्याच्या हेतूने डच लोकांना जावाहून सैन्य मागविले. परंतु झाडवून घ्यावे त्यांचा एकही वेत पार पडू शकला नाही. १७५७ च्या नोव्हेंबर महिन्यात बेदरानजीक त्याने डच लोकांचा पराभव केला आणि त्यांना संधी करून घ्यावेला भाग पाडले.

पवित्र तीर्थ

पूर्वी कधी परणीपुर राज्याच्या गारीवर दिवाकर नांवाचा राजा राज्य करीत असे. त्याचे एकदां झुशी युद्ध झाले. तो विजय मिळवून घरीपूरका परत येत असतां राज्याच्या वेशीवरच्या वाळवंटाच्या प्रदेशांत त्याला तहान लागली. सैनिक पाण्याच्या शोषार्थ निघाले. त्यांना एका जागी एक खड्डा दिसला. त्याच्या तळाकडे तीन बाटे बुडतील एवढे पाणी होते. त्यांनी ते पाणी पिऊन पाहिले तेव्हा त्यांना ते वाळवंटाच्या वाण्यासारखे गोड लागले. सैनिकांना फार वेळ ते राखाकडे गेले. राजाने पाणी पिऊन पाहिले व म्हणाला—“वा वाळवंटांत इतके गोड पाणी आहे, हे पूर्वी कधी आम्ही ऐकले नाही.” असे सांगून तो

स्वतः त्या खड्डाजवळ गेला. त्याने व बरोबर गेलेल्या सरदारांनी व सौकरांनी त्यातले पाणी पोटभर पिऊन घेतले. तरी खड्ड्यातले पाणी कमी झाले नाही.

त्या दिवशीं राजाने त्याच जागी पडाव टाकायचे ठरविले. त्याच वेळीं तेथे एक सन्यासी आला. तो खड्ड्यांत उतरला, खड्ड्यातले पाणी डोक्यावर घोंघण करून व आत्मभक्त करून तो राजाच्या दर्शनाला गेला. राजाला आशीर्वाद देऊन तो म्हणाला—“हे पवित्र तीर्थ आहे. हे पिण्याचे भाव्य तुला इतक्या वर्षांनी मिळाले.”

सन्याश्याने त्या पवित्र तीर्थाचे महात्म्य वर्णन केले ते असे.

“एका काळीं येथे हा खड्डा पण नव्हता. उन्हाळ्यांत एकदां पाऊस पडला. दुसऱ्या

Fullscreen

127

X

◀

⋮

▶

20 / 82

मोठा करून व पाणी पिऊन ते निघून गेले. हळूहळू रानटी हुक्रे हा खड्डा खोल व मोठा करू लागली. नंतर हा खड्डा इतका मोठा झाला की त्यांत हणी देखील येऊन आपली तहान भागून लागले. पावसाळ्यांत या खड्ड्यांत पाणी सांचते. किती कडक ऊन पडले तरी याच्या तळास पाणी राहतं आणि या वाळवंटातल्या प्राण्यांची त्यावर तहान भागते. साऱ्या वाळवंटांत हीच एक पाणी मिळाल्या जागा आहे. याचे पाणी गोड व पवित्र आहे.”

ते ऐकून संन्यासी निघून गेल्यावर राजा आश्चर्याने विचार करू लागला. इतके लोक व प्राणी येऊन येथले पाणी पितात पण पाणी कां कमी होत नाही? याचे कारण काय? दूरवर हे पाणी पसरले असो. येथे जर एक मोठा तलाव बांधून दिला तर वाळवंटांत फिरणाऱ्या लोकांना पिण्याच्या पाण्याची सोय होईल. त्यामुळे माझी कीर्ती पण अमर होईल.

असा विचार करून राजाने त्या जागी एक मोठा तलाव खणविला. त्याच्या काठावर पाण्याचा बांधून दोजारी एक मोठी फौजशाळा पण बांधली. धर्मशाळेत येऊन

राहणारांना रानटी श्वापांचा वास होऊ नये यासाठी त्याने धर्मशाळेच्या चारी बाजूला उंच भिंत बांधली. रात्रंदिवस पाहारा देण्यासाठी त्याने पाहारेकरी नेमले आणि त्या तलावाचे नांव विबाकर सरोवर मसे ठेवले.

सर्व बांधकाम संपल्यावर समारंभाने पुजा प्रार्थना घेऊन झाली. नंतर तीर्थ म्हणून ते पाणी घेऊन राजाने होडांत घालले तेव्हा त्याला ते कडवट लागले. त्याला मोठा वास पण येत होता. राजाला वाटले की तलाव नुकत्याच बांधून झाला आहे म्हणून वास नेत असावा.

राजाला वाटत होते की हा तलाव बांधल्यामुळे त्याची प्रतिष्ठा वाढेल. म्हणून तो मधून मधून चक्कशी करी की पाण्याचा उपयोग कसा काय होत आहे? तेव्हा त्याला कळले की पाण्याचा उपयोग आंबोळीला व घुण्याला भरपूर होत आहे. कोणी ते पाणी पीत नाही. पाहारेकऱ्यांना तेच पाणी प्यायचे लागे. त्यांनाच कष्ट सहन करावे लागत. म्हणून सैनिक कांही ना कांही तरी सबब सांगून तेथून निघून जाऊ लागले. त्यांच्या जागी कोणी काम करायला जायला तयार होत नसे.

राजाला वाटले. राजाने सैनिकांना सांगितले की तेथे रोव जो एक संन्यासी येतो त्याला माझ्याकडे बोलावून घेऊन या.

“तलाव बांधून झाला तेव्हापासून तिकडे कोणी संन्यासीच काय दुसरा मनुष्य किंवा बिटपासक देखील आलेले नाही.” सैनिक म्हणाले.

राजाला जास्तच आश्चर्य वाटले. राजा सैनिकांना म्हणाला—“त्या तलावाच्या आसपास कोठेतरी तो संन्यासी येते. त्याला भेटून मी बोळविले आहे म्हणून सांग.”

चांदोषा

चांदोषा

Fullscreen

127

22 / 82

काही दिवसांनी संन्यासी जाला म्हणाला—“राजा! तू मला बोलाविले आहेस, असे तुझे शिपाई सांगत आहेत!”

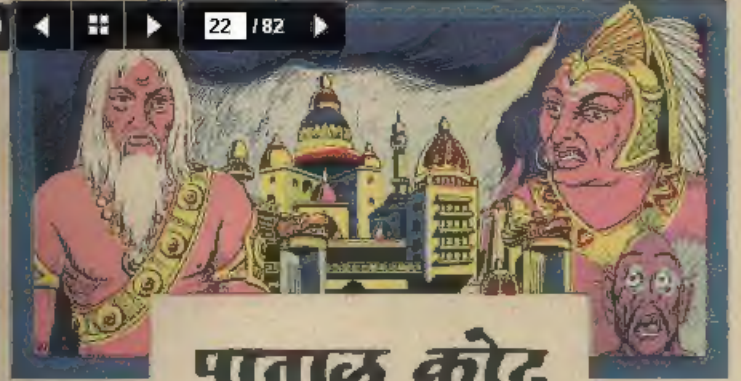
“जाणत्या सरस्वा बोर पुरुषांच्या सोयीसाठी मी हा तळमन कनबिरा, तेथे सर्व खुशमोदी करून ठेवण्या आहेत. पण आपण त्या बाजूला फिरवत दुदा नाही. असा राग का?” राजाने विचारले.

“होय, अलीकडे मी दुःख्या जागी जात आहे. तू कारण विचारलेस म्हणून सांगतो. आता हे पवित्र तीर्थ राहाले नाही. मूळ प्राण्यांनी आपल्या ककीच्या बळावर देवावर विश्वास ठेवून जो खड्डा खणला तो तू आपल्या शक्तिसामर्थ्याने कीर्तिकर व्हावा म्हणून इतका मोठा केलास. त्यांत काही गैर नाही. परंतु यांत पूर्वी सर्व

प्राणी येऊन पाणी पीत. ते मोठी भिंत चारीबाजूला बांधल्यापासून धावचे बंद झाले. तू जर पाहारेकरी पण नेमलेस. तू याचे नांव दिवाकर सरोवर ठेवलेस. म्हणून हे पाणी आता पवित्र राहिले नाही. कडबित झाले.” संन्यासी म्हणाला.

राजाच्या डोक्यांत लाल मकासा रडला. त्याने सरोवराच्या चारीबाजूला बांधलेली भिंत तोडून टाकविली आणि पाहारेकरी कोटून स्वतःच्या नांवाची शिळा पण काढविली.

पुढे काही दिवसांनी त्या सरोवराचे पानी पुन्हा गोड झाले व लोक म्हणू लागले की शाणी अमृतासारखे गोड लागते आहे. वाळवंटाच्या मध्यभागी तसे गोडपाणी मिळू लागल्यामुळे यादसरुंची उच्चम सोय झाली.

पाताळ कोट

[१८]

[कालांतराने मंत्रिक सरोवरात बुडी मारून बऱ्याच वेळाने एक सोनेरी रंगाने चिन्हे घेऊन बाहेर आला. त्याचवेळी राक्षसांनी पाताळकोटातून फटाके व बार सोडायला सुरवात केली. मांथिक आपल्या अनुयायांसह आपल्या शुभ निघात स्वानी जाण्यासाठी निघाले. —पुढे]

महाकली राक्षसांच्या पाताळ कोटाचे भुयाराची वाट तयार करून ठेवली होती. क्षेत्रफळ सुमारे एक चौरस मैल असेल. त्या वाटेने राक्षस व त्यांचे गुलाम जात येत. किल्ल्याच्या चारीबाजूला उंच डोंगर असल्या फक्त ऐन दुपारच्या वेळी सूर्याची किरणे कार्याने डोंगरापलीकडच्या लोकांना जात किल्ल्यावर पडत. मकाळी किंवा संध्याकाळी किल्ला असेल याची कल्पना येणेदेखील डोंगरापलीकडच्या जंगलांत सूर्यप्रकाश शक्य नव्हते.

विल्लबातून जंगलांत बाहेर जायला परंतु पाताळ कोटात त्याला शिरकाव मिळत राक्षसांनी किल्ल्याच्या बायव्याजपळ एक नसे. तेथे कळोलेच असे, इतका की

“बांदोबा”

मोठमोठी ओणकी जळत ठेवून त्यांच्या उजेडांत राक्षस काम करीत.

राक्षसांचा संहार करण्याची तयारी कालांतराने कित्येक दिवसांपासून करीत होता. आपले प्रयत्न पूर्णपणे यशस्वी होत आहेत हे पाहून त्याला आनंद गगनात मानेनारो क्षाले होत.

पाताळकोटातून कुंभीर व त्याचे अनुयायी राक्षस फुटून त्याच्याकडे आले होते. शस्त्रिकांत व कांतिसेना महाकली राक्षसाच्या लुरुंगांत होते. कांतिसेनेशी महाकलीने राक्षसविवाह करून घ्यायचे ठरविले होते.

म्हणून कुंभीरने संधी पाहून तिला धर्तूच्या गुप्तगुहेत स्वरूप पोचती करण्याचे वचन दिले होते. याकडून बसिले म्हणून कालांतराने कुंभीरला पाताळकोटाचे राज्य देण्याचे कळू केले होते.

सरोवरांतून सगरीच सोनेरी मितळ आणले तेव्हा मांत्रिकांनी धूमक व सोमक दोघांजवळ, तो हे करणार आहे व ते करणार आहे अशा अनेक गप्पा मारल्या होत्या. परंतु महाकली राक्षसाचा व त्याच्या पाताळकोटाचा संहार तो कसा करणार आहे हे त्याने सांगितले नव्हते.

परंतु त्याचे ते गुप्त काय होते हे सोमक, धूमक व विरूप तिघांना थोडे थोडे कळले होते. ते मांत्रिकांबरोबर येत असतां कित्येक लोक मोठमोठी दोपली मरून दोंकणावर येऊन येत असलेले त्यांना दिसले. एक दोन ठिकाणी त्यांनी ती दोपली मोठ्या क्षाड्यावर नदरितांना पण राहिली.

ते गुहेच्या तोंडाशी पायच्यांजवळ येऊन पोचले तेव्हा त्यांना भद्र दिसला होता. त्याने कालांतराने मांत्रिका सांगितले की जवळ जवळ सर्व तयारी झाली आहे. औपशी दनस्पती व भस्म झाडांवर

पोचती झाली आहेत. सर्वोदय होताच त्यांना मर्याद पाताळ कोटातील राक्षसांवर करण्यांत येईल.

“ठीक आहे, राक्षसांना तसेच दारूचे ज्यसन जसते. ते पांढऱ्या गुंरीत असतांना अस् त्यांच्यावर औषधांचा मर्याद झाला तर त्यांना ते आहेत कोडे हे देखील कळणार नाही. त्यानंतर दगडांची वृष्टी, शस्त्रांची आणि रानटी मूर जनावरे सर्व मिळून त्यांना यमसदनास पाठवतील, वात सुळीच संतप करण्याचे कारण नाही. महाकलीकडे कैद असलेल्या आपल्या साथी मित्रांना सोडवून सूर्योदयाच्या सुमारास सरोवराच्या काठी पोचते केले पाहिजे. नाही तर इतर राक्षसांबरोबर दारूच्या धुव्हांत कुंभीर व आपण ज्यांना सोडविण्यासाठी इतकी खटपट चालविली आहे, सर्व माझ्या मंत्रशक्तीला बळी पडतील.” कालांतर म्हणाला.

भद्र ते ऐकून कांही वेळ विचार करीत उभा राहला. “महा मांत्रिक! कुंभीरकडे मी निरोप पोचता करतो की त्याने शस्त्रिकांत व कांतिसेना दोघांना सरोवराच्या काठी आतांच घेऊन यावे.” भद्र म्हणाला.

ते ऐकून मांत्रिक दोळे चढाऊन पाहून म्हणाला—“तू आपल्या मित्रांच्या राक्षसांच्या धर्तूत माझे सर्व बेटच दांसकून पाडणार आहेस. तू ज्याला कुंभीरकडे पाठविणार आहेस त्याला कालांतराने राक्षसाच्या अनुयायांनी पाहिले आणि पकडले तर आपले सर्व गुप्त त्यांना कळेल. म्हणून कांही विशिष्ट गोष्टी मी कोणाला कळू दिल्या नाहीत. कुंभीरकडे तू कोणालाहि पाठविण्याची गरज नाही.”

भद्रने होकारार्थी मान हलविली आणि निघून गेला. मांत्रिकाने विरूपकडे वळून

मांत्रिकाने गरुड पक्ष्याला त्याली जमिनीवर ठेवले आणि त्याच्याजवळ सोनेरी मगरीला सोडले. गरुड प्रथम तिच्या बांधीने मारावला पुढे सारसावला पण विरूपाने नको म्हणून खुशानस्वावर "की...की..." करून ओरडला.

"शाबास!" असे म्हणून कालशंकरने गरुडाच्या पायाला लोकात असलेले दोरीचे टोके धरून ते मगरीच्या कमरेला बांधले. नंतर त्याने त्या दोघांना खूप खायला पाठायला सांगितले.

त्याली पाताळकोटांतून हळू हळू ओरडा वाढतच गेला. राक्षस जामोजागी जाळ करून त्याच्या समोवती घेऊन काळजी लागले. काही दारूच्या धुंदीत आगीत उडी मारून मोठ्याने ओरडत बाहेर पडू लागले. कालशंकर आनंदाच्या अर्थात त्यांच्याकडे पाहून म्हणाला—"ही गंमत लेक हो शेवटची समजा. आमचे लोक मंत्रवलेले असून त्यांच्यावर टाकीत आहेत. दिसले का? कोटाच्या इरच्या बाजूला पाहण्या दुरासाराखे जे दिसत आहे तेच ते. त्यांना देहमान राहणार नाही. महाकली अजून तिथे आला नाही. त्याच्यावर बाण्या

औषधांचा व मत्स्यांचा फांदी परिणाम झाला नाही व तो बांणला तरी त्याचे स्पर्धे अजुनही खास दूर होणार. तो एकदा जिवंत राहिला तर ही आपल्या या मंत्रदेहाचा प्रयोग करून त्याला ठार करीन."

मांत्रिकाने यामागे आपल्या साथी अनुयायांचा गप्पांत धुंदवून पाताळ कोटातील राक्षसांचा ओरडा ऐकत काही वेळ घालविला. इतक्यांत पूर्वेकडे दिशा फाकू लागल्या. कालशंकर ज्या जागी बसला होता ती जागा सूर्यप्रकाशात स्वच्छ दिसू लागली. म्हणून त्यालाच राक्षसांना दिसणार नाही अशा बेताने तो व त्याचे साथी झाडीत जाऊन बसले. त्याची बटवर बाळ होती— "दारूच्या धुंदीतच राक्षस आगीत उड्या टाकीत आहेत, असे नका समजू. मंत्रवलेल्या मत्स्यांचा तो मुख्य परिणाम आहे. ओरडा वेळाने सवोना पूर्ण वेड लागेल."

कालशंकर जे काही बोलत होता ते काही त्याचे बरगळणें नव्हतें. जे राक्षस बांध्या वेळी पूर्वी याणी गाल नाचत होते, तेच एकाएकी परस्परांवर पोष सोडू लागले व श्वाभार करू लागले. त्यांचे दोन गट झाले व त्यांचे परस्परांकी युद्ध सुरू झाले. इतर राक्षसांमध्य ते मोठे होते. महाकलीचे

ज्याच्या जे हातीं लगे तेच वेळन तो दुसऱ्यावर वार करू लागला.

पाताळ कोटासमोरच्या मैदानाला रणांगणाचे रूप जाले. मांत्रिक आनंदा-तिरिकातेने ओरडला—"शोभणी!" आणि मंत्रदेह आदरपूर्वक डोक्याजवळ आणून त्याला नमस्कार करू लागला. तेबळांत हर्तीच्या रथांत बसून कालकली राक्षस बांध्या वेळी पूर्वी याणी गाल नाचत होते, तेच एकाएकी परस्परांवर पोष सोडू लागले व श्वाभार करू लागले. त्यांचे दोन गट झाले व त्यांचे परस्परांकी युद्ध सुरू झाले. इतर राक्षसांमध्य ते मोठे होते. महाकलीचे

चांदोबा

चांदोबा

Fullscreen

127

28 / 82

कालशंकर बाजूला वळून विचारू लागला-
“मद्र कोठे आहे? शसिकांत व कांति-
सेनेला सोडवून घेऊन जायला कुंभीरला हीच
सेधी आहे, म्हणारे.”

पांभिकाच्या बोलण्यांत पूर्वाहता
आत्मविश्वास झळकत नव्हता या वेळी
धूमकच्या लक्षांत ही मोष्ट आल्याशिवाय
राहली नाही. तो कचरलेला दिसत होता.
त्याचे सर्व ब्रैत दांसकून जाणार की काय
असे त्याला वाटत असावे.

पाताळकोटांत महाकली व त्याचे अंग-
रक्षक राक्षसांना लहान व्हान रांगेत जमे
करून त्यांना कांही तरी सांगत होते.
मात्रिकाकडून त्यांच्यावर येणाऱ्या संकटाची
जागाऊ सूचना कुंभीरच्या अनुवायांपैकी
कोणी काळवलीला तर दिली नसेल.

धूमक या विचारांत गर्क असता मद्र
आपल्या दोघां अनुयायांबरोबर पांथत पांथत
धापा टाकीत आला. “महामांभिक!
कुंभीर, किल्लांत मारामारी व वंगा कानावर
येतांच आपल्या अनुयायांना बरोबर घेऊन
सरोवराकडे पळत निघाला आहे. अगदी
हेन वेळीं माया सिंगी, आपण करीत अस-
लेल्या मद्रतीसंबंधी कांही बदल करू

तेच अंगरक्षक होते. काळवली इतक्या
मोठ्याने गरजला की सर्व गिरिकंदरांत तो
आवाज दुमदुमला. नंतर तो गेंड्याच्या
कांतल्याच्या चाबकाने त्या बंडखोर राक्षसांना
बडवू लागला. त्यांचे अंगरक्षक दंगेखोर
राक्षसांना रेडीत बाजूला सारू लागले. कोणी
ऐकले नाही तर गदापहार करून त्याका
कपाळमोड देण्यांत येई.

“मार नसला तर मृताला देसील भसका
बसतो. तेंच दिसतें आहे समोर. आमच्या
औषधांचा व मस्मांचा परिणाम कांही वेळानें
कमी होण्याची शक्यता आहे,” असे म्हणत

पांदोरा

लापली भसावी. म्हणून तिचें तोंड बंद करून तिला खांद्यावर उचलून घेऊन येत आहे. ही मातमी झाडावर पक्षींच्या आपल्या अनुयायांच्या तोंडी मिळानी आहे."

"जय शांभवी! जय आपला होणार. आणखी फक्त इहा मिनिटें आपण राक्षसांचें ध्यान तिकडे जाऊ दिले नाही तर ते टार झालेच समज. विरुप! तूं आपल्या काव्या गरुडाला राक्षसांवर सोड. त्याच्या पायाच्या दोरीला तें सोनेरी मयरीचें पिरले बांधलेलें आहे ना!" मात्किर्ने विचारले.

विरुपानें आपल्या गरुडाच्या डोक्यावर व मानेवर हडबोवण्यानें हात फिरविला. मंतर त्याला दोन्ही हातांनीं उचलून राक्षसांच्या मैदानाच्या बाजूला सोडले. तो "की....की...." करीत त्यांच्या डोक्यावर धिरट्या पालू लागला. त्याच्या पायाला

बांधलेल मयरीचें पिरले. सुयोच्या प्रकाशात जास्तच चकाकत होतें. ज्या ज्या राक्षसांनीं गरुडाला व मयरीच्या पिढ्याला पाहिलें त्यांनीं हात जोडून त्यांना नमस्कार केला. "महा-कलीचे वडील आपल्या श्रेष्ठराज्या वाट दिवसाच्या समारंभाला हजार राहण्यासाठीं स्वतःच आले आहेत." असें मोठमोठ्यानें ओरडत ते गरुडाला साष्टांग नमस्कार करीत होते.

ते दृश्य पाहून कालशंकरला फार आनंद वाटल्यासारखा दिसत होता. सरोवरामजीक शाडाच्या मुंभाना बांधलेले पेल्याचे बोरलंड पाण्यांतून बाहेर ओढा. त्याच्याबरोबर एक दगड बाहेर येईल. त्या आर्ची आपल्या लोकांना मुहेंतून बाहेर वर पायला सणा." त्यानें आपल्या अनुयायांना आज्ञा केली. [पुढील गोष्ट पुढील वर्का]

स्मृतिपुस्तक

विक्रमाकर्ने आपला दृष्ट सोडला नाही. तो पुन्हां झाडावरून गेला, पेट खांद्यावर काढून घेतलें व नेहमीप्रमाणे काही बोकल्याशिवाय शमशानाच्या दिशेने चालू लागला. तेव्हां प्रेतांत बसलेल्या वेताळ त्याला म्हणाला-"राजा! तुझी ही सहन-शक्ति पाहून आश्चर्य वाटतें. तुला पाहून मला शिवकाम नांवाच्या एका माणसाची बायको केतकी ही वाटवते. तुला मी तिची गोष्ट सांगतो. लक्ष देऊन ऐक." वसें सांगून वेताळ गोष्ट सांगू लागला.

एका डोंगराळ प्रदेशांत एका गांवी एक शेतकरी तरुण रहात असे. त्याची जमीन डोंगराच्या पायथ्याशी होती. जवळच त्याच्या मुराचा गोठा पण होता. कापणी होऊन पीक घरी पोचे पर्यंत तो गोठ्यातच

वेताळाच्या गोष्टी

रामी रहात असे. कारण त्या प्रवेशांत चोरांचा उपद्रव्याप वास्त होता.

एके दिवशी शिवकाम झोण्यासाठी खोटेबर अंग डाकणार इतक्यांत त्याला डोंगराच्या बाजूने कोणी तरी येत असल्याचा भास झाला. बाहेर येऊन त्याने पाहिले तेव्हा त्याला कोणी तरी डोंगराच्या बाजूने पळत असलेला दिसला. शिवकाम एक काठी घेऊन पाठोपाठ निघाला.

एका जगांनी वाट वळली तेव्हा त्याला समोर एक घर दिसले. घरांतून दिव्याचा अंधुक उजेड दिसत होता. ते घर पाहूनच

Fullscreen

127

X

32 182

त्याला आश्चर्य वाटले. कारण पूर्वी कधी त्या जागी घर नव्हते.

घरांत कोण आहे हे पाहण्यासाठी तो जवळ गेला. घर नवीन नव्हते. आंत चांदीच्या वस्तू व काकडी सामान पुष्कळ होते. तो आत गेला. आत एक मध्यम वयाचा पुरुष व एक बाई होती आणि एक तरुण मुलगी. तिने शिवकामला सोड फिगिल्या शिवायच पाहून घेतले.

तो तेथे उभाच होता, ती मुलगी त्या दोघांना म्हणाली—“ उठा जेवायला.”

तो मध्यम वयाचा मनुष्य शिवकामला म्हणाला—“ येरे तुम्हा! तू पण जेवायला !”

शिवकामला ते सर्व पाहूनच आश्चर्य वाटत होते. त्याचा पाय पुढे पडत नव्हता.

त्याच्या मागे पुढे करीत असलेला पाहून तो मनुष्य म्हणाला—“ बाबरीयाचे कारण नाही. तुम्हावर आकाश नाही कोसळणार. तू आलास तसाच परत जायला.”

परंतु शिवकाम इतका म्हाळा होता की त्याच्या तोंडातून शब्दच उमटत नव्हता.

त्याचे डोळे त्या मुलीवर खिळून होते. इतक्या सुंदर स्त्रीची कल्पना स्वप्नांत देखील त्याने केली नव्हती. ती त्याच्याकडे बोरल्या

नजरेने मधून मधून पाहता आहे हे देखील त्याच्या लक्षांत आल्याशिवाय राहाले नाही.

इतक्यांत त्याला घेरी आल्यासारखे वाटले. त्याने डोळे मिटले व पुन्हा उघडून पाहिले तेव्हा दृश्य अगदी निराळेच होते. ती आपल्या गुरांच्या गोठ्यांत होता. समोर डोंगर व चारी बाजूला काळोस. घर नव्हते की कोणी दुसरे माणूस पण नव्हते. आकाशाकडे पाहिले तेव्हा जे तारे डोक्यावर असायला पाहिले होते ते पश्चिमेकडे वळलेले होते. म्हणजे गुरांच्या गोठ्यांतून बाहेर येऊन त्याला बराच वेळ झाला होता.

त्या सर्व गोष्टीसंबंधी विचार करीत असता त्याला छान झोंप लागली. परंतु दुसऱ्या दिवसापासून तो अगदी बदललेला दिसला. पहिल्या रात्री त्याने ज्या मुलीला पाहिले होते ती राहून राहून त्याच्या नजरेसमोर येऊन उभी राही. कोणते ही काम करीत असता त्याला ती मुलगी आठवे. वेळोवेळी तो तसाच तसा डोंगराच्या सोऱ्यांत हिंडे. पण त्याला ते घर, तो मनुष्य, ती स्त्री किंवा ती मुलगी कधी दिसली असेल तर नव्हते. स्वतःचे देहभान विसरून तो हिंडे फिरे.

असेच एक वर्ष लोटले, पुन्हा कापणीचे दिवस आले. शिवकाम पुन्हा गोठ्यांतच रात्र काढू लागला. एके दिवशी रात्री त्याने गोठ्याच्या बाहेर पाऊल टाकले मात्र, पुन्हा त्याला त्या जुन्या घरांत तो असल्याचा भास झाला. पुन्हा त्याला तो मनुष्य, ती स्त्री व ती मुलगी तशीच दिसली. त्या मुलीला पाहताच शिवकामला जिवांत जीव आल्यासारखे वाटले. या खेपेत तो धावरला नाही. त्या माणसाने त्याला जेवायला बोलावताच तो आत गेला. जेवण त्याला फार आवडले. त्याने पोटभर जेवून

चांदीचा

चांदीचा

घेतले. हतके स्वादिष्ट जेवण आयुष्यभरांत जेवल्याचे त्याला आठवले नाही. जेवतांना दोघं नवरा बायको त्याला म्हणाली—
“आमच्या मुलीचें लग्न तुझ्याशी करून घ्यावें असे म्हणत आहो. आयुष्यभर तू सुखांत घालविशील.”

शिवकामने त्यांचे कांहीच उत्तर दिले नाही. पण तो लज्जाल कवळ शास्त्र. त्या मुलीचें नांव केतकी असें होतें.

त्या वर्षी तो पीक घेऊन आपल्या घरी गेला नाही. मुरांच्या गोठ्यांत पण राहिला नाही. तो कोठे आहे, हें त्याच्या जाते-

बाइकांना पण कळलें नाहीं. पण तो जेव्हां घरी आला तेव्हां त्याच्या बरोबर अप्सरे-सारखी एक सुंदर स्त्री आलेली पाहून सर्वांना आश्चर्य वाटले.

“हा मुलीशीं मी लग्न करणार आहे.” शिवकाम म्हणाला. कोणी त्याला बघार दिला नाही व लग्न समारंभ पार पडला. मुलगी कोठून आली, कोणाची, हें कोणाला माहीत नव्हतें, तरी कोणी कधीं तिला किंवा शिवकामला एका शब्दानें विचारले नाही. सर्व तिचे कौतुकच करीत.

त्या मुलीनें घरांत पाऊल ठेवले त्या दिवसापासून घरांचे रूपच बदलले. शिवकामला सर्व वैभव प्राप्त होतें. तिच्या रूपे प्रत्यक्ष लक्ष्मीनें जणुं कांहीं त्याच्या घरांत प्रवेश केला. जो कोणी त्याच्या घरी येई, जें कांही मागे, ते त्याला देऊन केतकी जखान्यानें पाठवी. जवळपासच्या गांवीं त्यानें व्योहार्य व दानवृत्ती यांनीं पसिडी झाली. म्हणून गोरगरीब त्याच्याकडे येऊं जाऊं लागले व त्याच्याकडून आपल्या गरजा भागवून जाऊं लावले.

केतकीशीं लग्न झाल्यानंतर शिवकाम लवकरच सामान्य माणसासारखा वावर

लागला आणि हातांत थोडे पैसे जमा झाल्यावर त्याला झोडा गवें पण झाला. तो आपल्या बायकोला देखील सोडाला थेंई ते बोले. केतकी तो जें बोले वा करी, त्याबद्दल कधीं कांहीं बोलत नसे.

कांही दिवसांनंतर एक मस्तकास घेल संक्रांतीच्या आधीं कांहीं दिवस एकदां शिवकामला खुंढासकट ओढूं लागला. तें पाहून केतकी घराबाहेर बाघण आली व तबच्याण्या हातचा खुंदा घेऊन तिनें तो शिनाफीनें जमिनींत घाबून रोवला. रुमेच घेल जमिनी-वर इतक्या जोरानें आवळला कीं जणुं खुंदा त्यालाच कोणी सोसवला. मोठ्या कष्टानें तो ठसा राहिला. शिवकामनें चकित होऊन त्याच्याकडे पाहिले. बेल घरघर कांपत होता.

नंतर केतकी बैलाला जणुं कांहीं बकरी-सारखें धरून खुंदाजवळ घेऊन गेली व त्याला तेथें बांधून ठेवला. बेल तिला पाहूनच म्हाळ होता. तें पाहून शिवकाम पण धाबरला. त्याची बायको म्हणजे सामान्य स्त्री नव्हे हें माहीत असुनहि त्यानें तिची कधीं कदर केली नव्हती. तिचा जपमान केला होता व तिला कित्येकदां रागावला

पण होता. शिवकामच्या लक्षांत त्याची ती चूक आली व तेव्हांपासून तो बायकोचा आदर करूं लागला. त्यांना त्यानंतर मुलें बाळें झालीं, त्यांनीं पुष्कळ दीर्घत मिलविली व कित्येक वर्षे त्यांचा संसार सुखाचा झाला.

येथवर गोष्ट सांगून वेताळ म्हणाला—
“राजा, मला पृथ्व गोष्टीची शंका आहे. शिवकाम आपल्या बायकोला एक सामान्य स्त्री मानुनच तिच्याशीं वागला. परंतु केतकीच्या अंगां देवी आणि वस्तुनही ती सर्व कष्ट शुकाच्यानें कां सहन करीत होती ? सामान्य स्त्रीसारखी सहिष्णुता तिनें दाख-

विण्याचे काय कारण? या प्रश्नाचे उत्तर माहीत असून तू दिले नाहीस तर परिणाम तुला माहीतच आहे. तुझ्या दोक्याची शंभर छकले होऊन झुझ्याच बायांवर खोळू लागतील."

किन्नरार्क म्हणाला: "केतकी तसे बागली त्याला पुष्कळ कारणे होती. एक, ती देवी होती तरी तिने एका सामान्य माणसाशी लग्न स्वतःच्या इच्छेने केले होते. त्यासाठी तिने मनुष्य जातीच्या जीवेचे रूप घेतले होते. म्हणून एका सामान्य स्त्रीसामर्थ्याने बागणेच तिला योग्य होत. प्रत्येक शेळी आपल्या असामान्य शक्तीचे प्रदर्शन करून त्याच्या गनांत दृढशत उपज करणे दोघांच्या गीबनाला सुखचें उरले नसत. दुसरी गोष्ट ती देवी होती म्हणूनच सामान्य स्त्रीला बाईट जाचक वाटणाऱ्या गोष्टींची

तिने कधीच फिकीर कधी नसावी. शक्ति शाली व्यक्तीच्या अंगी अशक्तापेक्षा जास्त सहनशक्ति असावीच लागते. तिसरी गोष्ट, केतकीने ज्या बळाचा प्रयोग बैलावर करून वास्तवका त्या बळाचा प्रयोग तिने आपल्या पतीवर केला असना तर तो लग्नदा, मुला व निरुन्नेज होऊन गेला असता मग तिचा संसार कधीच नुखाचा झाला नसता. म्हणून आपल्या शक्तीची कळपना करून देण्या सारखा प्रसंग येईपर्यंत केतकी सर्व सहन करीत गेली त्याला नवत घडा देण्या एवजी तो म्हाणूय धडा घेईल असा प्रसंग घनाराम घडून आला "

अशा मधेच राजाचे मौन भंग होनाच केलाढ प्रेताचरोवर नाहीसा झाला आणि झाडांला जाकिन जेमकळू लागला.

(कल्पित)

भुतीणीचें बाळंतपण

एका गांरी एक फार गरीबीने लडलेली बाई राहत असे. ती बुरदाचा घदा करी व दोपण्या विणून आपला उदरनिर्वाह चालवी. एकदा ती बागार येऊन पाण्याला शिंपाळी जमना तिला एका जुडवालाशी एक वेडूक दिसला ती त्या वेडकाला शेईत म्हणाली-“वा स्वपेस तू बाळंत होशील तेव्हा मी येईन हो सुदैव म्हणून. प्रथम वाटेतून वाजूला हो पाहू” ते ऐकताच वेडूक वाटेतून वाजूला झाला व दिला पुढ बायला वाट दिली.

कांहा दिवनाची ती आपल्या झोपडीत बसून बरक्यावर नून काढीत असता एक जण सरळ तिच्या घरात शिरला व म्हणाला-“हं पहा, माझ्या बायकोचे बाळंतपण जवळ ती बाई बावरून गेली. ती त्या येऊन ठेवले आहे. तू म्हणाली होतीस ना की

तिच्या बाळंतपणाच्या घेळी सुदैवीचे काम करायला तू येशील म्हणून. तर मग चक.”

ती गरीब बाई बावरून गेली. मी मी! सुदैवीचे काम करू ते कने काय? मी कधी ते काम केलेच नाही.”

“तर मग बचन कझाला दिले होतंस! तू वचन दिले होतेस तर ते तू पुरे केलेच पाहिजेस” तो मनुष्य म्हणाला.

“मी कोणाला तसे वचन कधी दिलेच नाही” ती म्हणाली

“तुला नाही आठवत, तू एकदा एका वेडकाला तसे वचन दिले होतेस ते. ती वेडकीणच माझी बायको आहे. मी कामिनी झुतांवा राजा आहे.” तो मनुष्य म्हणाला. ती बाई बावरून गेली. ती त्या माणसाला म्हणाली-“मी तुझे हें गुपित

श्री. पो. व. सुतार

कोणाला मागणार नाही. तुझ्या बायकोच्या पोटात इतकं लागलं म्हणजे मला कळव. मी येऊन बाइबाकडून होईल ती मणत करीन."

तो मनुष्य निघून गेला. दोन तीन दिवसांनी मध्य रात्रीच्या सुमारास तो आला आणि म्हणाला "माझ्या बायकोच्या पोटात तुम्ही लागल आह. ये माझ्याकडेवर"

दोघे बरोबर निघून गेले थोड्या वळाने दोघे एका सुंदर राजवाड्यात येऊन पोचले घरात पाऊळ टाकताच तो मनुष्य हाता-पायांदर उभा राहला. नमरा भसा उभा राहला तर बायकोची मोडवणूक सोंगी नसते. म्हणून त्या गरीब बाईने त्या मनुष्याला निग्निराळीं कामे सांगून पाहली पण तो मनुष्य दगाड्यासारखा जागच्या जागी ओगटा उभा राहिला. तिला तेवढ्यात एक

मुक्ति सुचली ती त्याच्याजवळ साऊन म्हणाली "तुझी बायको बाळग घाली."

नवऱ्याने लगेच विचारले-"साऊनपण कसे नेई ?" आणि लडून उभा राहिला लगेच तिच्या त्याची बायक" बाळग घाली ती गरीब स्त्री, मुलाची हष्ट काढून हष्टली "साई काम घाले. येते मी आता."

मुलाचा राजा तिला घरी पाचवायला गेला त्यान तिला ती मागल ते तऱ्याच वचन दिले होते. पण तिने मानिले नाही व त्याने दिले नाही

ती गरीब बाई काही वेळ घरात निघाती वेळून केरबारा कायला म्हणून जरा बाहेर आली तेव्हा तिला एक रुपया दिसला. त्यानंतर दररोज ती सहा धाक्याला जाई नेहा तिला एक रुपया मिळे. अशात-हेने तिचे दारिद्र्य दूर झाले.

शिल्पकेचा महिमा

कधी काळी उज्जयिनी नदी इंदीराय गावाचा एक फार गरीब मनुष्य म्हान वसे तो रोज गवत कापून ते श्रीमंताच्या घरी विकत कम तेवढेच त्याच्या उदरनिर्वाह चाले त्याचे घर राजधानीच्या एक टोंकाला होते रोज गडीच आणि त्याची माती होती. दंगल पाण्यात स्वतःच्या पोटापाण्यापुढे तो विकत घेऊ आणि सर्वा आणा शिजून टाकी त्याला बायको नव्हती व मुलेचाले पण नव्हती

एके दिवशी त्याने मद्रम्यात ठेवलेली किल्लक जमीनीवर भोवती त्या शिल्पकेचा एक ही झाड. त्याने विचार केला की एवढ्या पैशाचा मला काय उपयोग स्वतःचा घरावरले छप्पर गडदाचे होते ते बदलत कवचाल करण्याची इच्छा मुलां माच्या मनात उपजली आहे.

त्याला एक विपत्ती पडते त्याम पडले स्वयंम एक मुदर करण श्री तिसरी शोप मोडल्यावर देखील ती डोक्यासमोरेन दूर हात नव्हती. आपल्या पैशाचा अन्ना कसा उपयोग करावा हे त्याला कळले तो शिल्पकेलादे सधे पैसे घेऊन गावातला एका मद्रम्यात जेव्हा त्याच्या दुकानात गेला त्याने आपल्या बबळेचे सवे भेई आणि जेव्हा त्याच्या समोर आनले आणि म्हणाला- "ही माझ्या बायल्यामराची शिल्पक आहे. ही रक्कम घेऊन मला एक सुंदर दागिना घा."

जव्हा त्याच्या मुलीमने पैसे मोजून पैसे किती आलेह ते सांगितल्यावर जव्हा त्याने कुलीरमाला एक सन्याची माल व दागळ्या आणून दाखविल्या व म्हणाला "तुला यांपैकी जे पाहिजे ते या पैशावर विकत

वेतां येईल." कुंभीरामला एक बांगड्याची जोडी फार भावली त्यांत पत्ता व नीलमणी जडलेले हात. ती जाई आपल्या उपण्यांत बांधून तो पुढा व्यापाऱ्याच्या घरी गेला तो त्याला म्हणाला - "तुम्ही व्यापारासाठी देशोदेशीं हिंडल मिळत असता. कोठे तुम्ही त्या पुंवर सोळा वर्षांच्या मुलीविषयी ऐकले आहे का?" असे विचारून त्याने स्वागत पाहिलेल्या मुलीचे वर्णन त्याला सांगितले.

ते ऐकून व्यापारी म्हणाला - "ही मुलगी म्हणजे सागर देशाची राजकन्या असली. श्रीही तिला दिली.

बांदोबा
२३

सिच्या सौंदर्याचे वर्णन सर्वत्र शेकते आहे ती स्वभावाने पण चांगली मुलगी आहे."

कुंभीरामला ते वर्णन ऐकून आनंद झाला, त्याने उपण्यांतली पगळ्यांची जोडी काढून व्यापारासाठी देत म्हटले "या वेपेस तुम्ही सागर देशांत व्यापारासाठी आल तेव्हा हा बांगड्या त्या राजकन्येकडे पोचल्या करा परंतु या कोणी दिल्या हे मात्र तिला कळना काम येई."

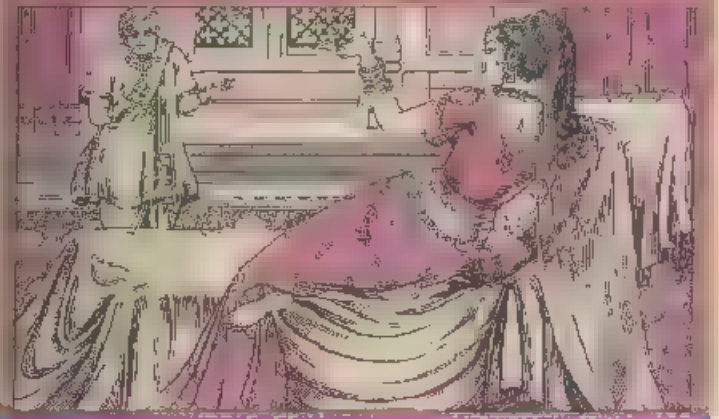
"मी पुढल्याच आठवण्यांत निघत आहे ही नेम देऊन काय सांगू तिला" व्यापार्याने त्याला प्रचारले.

"मला काही नको फक्त हा बांगड्या तिच्याकडे पोचल्या नंतरच्या प्रवाहाचे इच्छा सांग्या मनांत आहे" कुंभीराम म्हणाला व्यापारी आपल्या काफल्याबरोबर निघाला. बोटत जागोजागी थांबत उडाय टाकीत काकला सागर देशांत जाऊन पोचला. तेथे तो राजकुमारीला जाऊन भेटला व म्हणाला - "ही भेट एका व्यक्तीची आहे. खास राजकन्येसाठी म्हणून आणली आहे." जसे सांगून त्याने ती बांगड्यांची

राजकन्येने बा. ड्या हातात घेतल्या. तिला त्या सार बावड्या म्हणाली नाही. त्याला बावड्या काही हवे असेल "जण काही सांग्यातसाठी घडवल्या आहेत, असं पण दिसले नाही तुम्ही ही कांकां सांग्या हाताच्या मापाच्या आहे" परंतु स्वीक रावीत प्रवाहीन त्याची इच्छा दिसली "आ कोणी पाठविण्या, तशी सांगितलेत?" असा सारी म्हणाला.

"सुमा करा! नेवटा घेऊन पक्ष मला विचारू नका मी त्या व्यक्तीचे नांव पण मी काही न देईं बरोबर दिसणार सांगायला नयान नाही" व्यापारी म्हणाला नाही "राजकन्या म्हणाली आणि तिने राजकुमारी ते उत्तर देऊन चकित पुरुषी पोशारासाठी घोमतील अशी अनेक हाकी. "पण त्याने कोणत्या आदेशेने ही रेशमी वस्त्रे व पुष्कळ धन दिले. भेट पाठविली आहे, हे तरी सांगायला काही नाही?" तिने विचारले.

"त्याने ते सर्व मला काही सांगितले नाही. त्याला बावड्या काही हवे असेल असं पण दिसले नाही तुम्ही ही कांकां स्वीक रावीत प्रवाहीन त्याची इच्छा दिसली" असा सारी म्हणाला. "त्याच्या मनात काही इच्छा असेल, विचारू नका मी त्या व्यक्तीचे नांव पण मी काही न देईं बरोबर दिसणार सांगायला नयान नाही" व्यापारी म्हणाला नाही "राजकन्या म्हणाली आणि तिने राजकुमारी ते उत्तर देऊन चकित पुरुषी पोशारासाठी घोमतील अशी अनेक हाकी. "पण त्याने कोणत्या आदेशेने ही रेशमी वस्त्रे व पुष्कळ धन दिले. काही महिन्यांनी व्यापारी स्वदेशी परत आला, कुंभीरामला भेटून म्हणाला "तुम्ही

मेठ राजकन्येनें स्वीकसली आणि थडल हीं वळामुखणे व रुपये दिले आहेत." त्यानें तीं वळे व पन कुंभीरामासमोर टेकले.

कुंभीराम बकित होऊन म्हणाला "सल्ला काय फायची अहल हीं स्वयंवर व वळे व परावरची जावड असणारा कोणी तुमच्या ओळखीना असेल नर राणा

"का नाही? विदर्भ देशाचा राजा आहे. तो आहे पण तरणा वोट व सुंदर' व्यापारी म्हणाला

"असे असेल नर तुम्ही वा स्वयंवर व्यापारासाठी त्या देशात जाऊ तेव्हा ही

वेल त्याला नेऊन त्याला कुंभीरामास व्यापाऱ्याला विचारले

पुढे काही दिवसांनी व्यापारी विदर्भ देशात व्यापारासाठी गेला तेव्हा त्यानें तो वळे तेशील राजाचा नेऊन दिली ती वळे घालून राजा फार खूब झाला त्यानें सागराच्या राजकन्येप्रमाणेच विचारले "पण काय हो, हे वळे माझ्याकडे कोणी पाठविली हे नाही सांगितलेन? पाठविणाऱ्याने काही अपेक्षा ठेवूनच हे वळे पाठविली असणार."

पण व्यापारी एवढेच म्हणाला की त्या व्यक्तीने कोणतीहि इच्छा मनात बाळगून ही वळे पाठविलेली नाहीत तरी राजानें उत्तम आर्षाचे बारा घोडे निवडून व्यापाऱ्याला देऊन म्हाल की ह घोडे त्या व्यक्तीकडे माझी परतमेठ म्हणून घेऊन येऊन का

ते घोडे आल्यावर कुंभीराम त्या घोड्यांचे काय करण्ये या फाटजीत पडला तो पुन्हा नम्रपणे व्यापारी गिऱ्याला म्हणाला

"यापैकी दोन घोडे तुम्ही स्वतःसाठी घेऊन आ व बाकी वहा घोडे सागराच्या राजकुमारीकडे पांचन करा

व्यापार्यानें घोडे आणून पोचते केडे तेव्हा राजकुमारीला एका अनोळखी माणसा-

म्हणून हा मेठ घेऊन येऊन येऊन वरला. म्हणाली "आपली ओळख दिव्याशिवाय अशा मेठ कोणो पठवू लागल तर ती कशी काय स्वीकार करावयाची?"

"मी त्याच्या विषयी एवढेच सांगू शकता की तो त्याला न देता येण्यासारखी वस्तु देऊ नाही, या पेशा जास्त मी काही सांगू शकणार नाही व अपण विचारू पण नये" व्यापारी म्हणाला.

राजकन्येनें त्या विषयी आपल्या बडिलाचा सल्ला घेतला. राजा म्हणाला "तुं एकदम परतमेठ म्हणून इतकी मोठी काहीतरी वस्तु पाठवून दे की त्याहून मोठी वस्तु तो पाठवूच शकणार नाही"

राजकुमारीनें इतकी चांदी दिली की ती वेळून जायला वीस उंट लागले. व्यापाऱ्यानें ती सव चांदी कुंभीरामकडे पांचती केडी कुंभीराम घाबरूनच गेला.

"मी काय करू, एवढी चांदी घेऊन? बा पैकी सहा उंट व त्याच्यावरची चांदी तुम्ही स्वतःसाठी घेऊन घ्या. बाकी उर व त्याच्यावरची चांदी तुम्ही विदर्भ देशाच्या राजाकडे पांचती केडीत तर तुमचे माझ्यावर फार फार उपकार होतील."

व्यापार्यानें स्वतःचा व्यवसाय करायचा म्हणून दिला कारण त्याला निरोप पांचविण्याच्या कामातच करून घेवा हे फायदा होऊ लागला. तो उंट घेऊन विदर्भ देशात गेला आणि मेठ म्हणून ते उंट व त्याच्यावरची चांदी राजाला दिली. सागराचा राजा पण पण अनोळखी व्यक्ती म्हणून चांदी मोठी मेठ व्याख्या संकोच करू लागला आणि मेठ पाठविणाऱ्याने पुन्हा मेठ पाठवू नये इतकी मोठी मेठ पाठविण्याचे त्याने मनाशी ठरविले. त्याने व्यापाऱ्याला वीस घोडे, वीस उंट व वीस हत्ती दिले, प्रत्येक

कुमारासमोर जाण्याची हिंमत माझ्यात तरी उरली नाही. मला माझ्या असाऱ्या मोघदला मिळायला हवं. त्यापेक्षा पुष्कळ जास्त मिळाला आहे. ही मेट कोण पाठवतो हे कळण्याशिवाय ती स्वयंछाण्यास द्यावानी साफ नकार दिला आहे. मी आजून सांगू का की त्याच्या गावचा राबत विकारात ही मेट पाठवीत आला आहे. हे सांगायला इराकत नसेल तर मी सांगला जायला नसाय आहे." व्यापारी म्हणाला.

कुमीराम बराच वेळ विचार करीत राहाल्यावर म्हणाला- "असं सांगा की आपल्याला माहीत नाही का हे घोडे, हत्ती वगैरे कोणी दिले आहेत? हे त्या त्यांनीच दिले आहेत. त्यानंतर तुम्हांका कोणी उत्तर देण्याचे कारण नाही व मला पण काळजी करण्याचे कारण राहणार नाही." कुमीरामचा हेतू तसे उत्तर देण्यात काय असावा हे व्यापाऱ्याला कळले. त्याने दिलेले घोडे, उंट व हत्ती त्याने स्वतःकडे ठेवून घेतले व आकारात वेढून तो सागरकालिवाला.

सागरच्या राजाला दुरून धुळ उडेल असलेली दिसली. धोड्याचे लिकाळणं व

हत्तीचे ओरडणे ऐकून त्याला बाटले की कोणी शत्रू आपल्या राज्यावर स्वारी करायला आला आहे. परंतु व्यापाऱ्याने येऊन, ते सर्व घोडे खोरे राजकन्येला उपहार व नजराणा म्हणून आहेत, असे सांगितले तेव्हा राजाला आश्चर्य बाटले.

"हे सर्व कोण पाठविले हे ज्ञापयत नुं सांगत नाहीस तोंपयंत आम्ही या सर्वांचा स्वीकार करण्यास तयार नाही." राजा म्हणाला.

"महाराज, जेव्हा मी तरी किती दिवस हे भुषित छपवून ठेवू, विदर्भच्या राजकुमारांनी ही मेट पाठविली आहे," व्यापारी म्हणाला.

राजाने आपल्या मुलीला त्या विषयी विचारले म्हणाला "विदर्भचा राजकुमार तुझ्याशी लग्न करण्याच्या हेतूने ही मेट पाठवीत आला आहे. त्याने दूत पाठविला व आपण नकार दिला तर त्याच्या इश्टांना कलंक लागेल म्हणून त्याने आजपर्यंत ही युक्ति केली असावी. त्याच्याशी तुझे लग्न झाल्यास त्याहून जास्त ज्ञानदायी गोष्ट आपली काय असणार." ते ऐकून राजकुमारीला पण आनंद झाला.

राजाने व्यापाऱ्याला पुष्कळ बक्षिस देऊन निरोप दिला व म्हणाला "आम्ही या खेपस स्वन व विदर्भ देशाच्या राजाकडे आपला दूत पाठवू."

व्यापारी म्हणाला "छान! मला तरी तेंच पाहिजे होते." असे सांगून तो उज्जयनीला परत गेला.

नंतर सार राजा मुलीला बरोबर घेऊन सर्व लव्वाचम्बासह तीर्थयात्रेला निघाला. किशेक ठिकाणी धावत उरले व मनात फीत तो विदर्भ देशात आला. विदर्भ देशाच्या राजाला सूटून म्हणता "आपल्या

हत्तीवर खोल्याची मोठ्यांनी मढवलेली शेंबरी होती. साठच्या साठ जनावरांच्या पाठीवर रेसमी झाली घातलेल्या होत्या.

ते सर्व घेऊन व्यापारी कुमीरामकडे गेला तेव्हा ते पाहून त्याला वेड लागल्यासारखे झाले. तो व्यापाऱ्याला म्हणाला "तुम्ही आतापर्यंत माझ्या बरं अपरंपार उपकार केले आहेत. या पैकी दोन घोडे, दोन उंट व दोन हत्ती स्वतःसाठी ठेवून व्यापारी राजकन्येकडे पोचते करण्याची कृपा करा."

"मला हे सर्व काही नको. तुम्हीच ठेवून घ्या. पुन्हा राजकन्या किंवा राज

राजकुमारांनो आमच्या राजकन्येसाठी वेळी
वेळी जी भेट व उपहार पाठविले त्याबद्दल
जाणी आपले फार आभारी आहो. आणि
हे उपहार पाठविले हे कळायला मार्ग
नसल्याने काही परतभेट म्हणून उपहार
पाठवीत राहालो. परंतु आतां कळले की
राजकुमाराने ही भेट पाठविली होती.
म्हणून आम्हांला वाटले की स्वतः येऊन
एक अशी भेट घ्यावी की राजकुमाराला ती
फार आवडेल."

विदर्भच्या राजाकडे ते सर्व काही कळले
नाही. परंतु तो काहीच उषर कोळता
नाही. "मी मुलाला दोनवेतों आपणा
मनच दाख ते त्याच्याबद्दल बाळगं"
तुला म्हणाला.

विदर्भचा राजकुमार जाला पागुरच्या
राजकन्येचे सोदयें पाहून तो रवे झाला.

विदर्भच्या राजाने जाली मुलगी जेव्हा
उपहार व भेट राजकन्येकडून येत होती
व परत भेट तिच्याकडे होत राहिली राहाला
होता तो म्हणाला "राजकन्येची विवाहाम
मी तयार आहे. आपण ही भेट दिल्यास
याहून मोठी भेट मी प्रत्युपकार म्हणून
दाख देऊ शकितो."

त्या लक्ष्मण भव घोर साठ्यानी संगान
दिला पद्मावत्येनी मुहूर्त सगल्या
त्या मुहूर्त व लक्ष्मण रम यादामागडे पण
पण पडला. त्याच्या विवाहास करण
कुंगीराम होता ते शोचनवनी पण
कळत नाही तो नेहमीप्रमाणे रानात
आऊन रावत कापून पणीत होता व त्याचा
त्याचा उदरनिर्वाह चालू होता. तो दोन
अण्यांत आपल्या पोटापाण्या पुरेमे विकत
घेई व थोडी आपणा शिल्लक टाकी.

संशयाचे भूत

कोशल देशाच्या राजाच्या दोन मुलगे होते
एकाचे नाव सुनंद व दुसऱ्याचे जीवक
असे होते. दोघांपैकी मोठा राजाचा मोठा
नास्त लाडका होता. कारण तोच युवराज होता
व राजाच्या गादीला बसत होता. एकेदिवस नव्वे
तर शत्रूंचा विघ्न पण तो आस्त हुंकार होता.

परंतु जीवकच्या मनात त्याच्या मोठ्या
भावापेक्षा बापावर नास्त प्रेम होते या
शिवाय इतर सर्व बाबतीत तो मोठ्या
भावाहून नास्त योग्य पण होता.

कोशल देशाच्या प्रधानाला वास्तिका
नावाची एक मुलगी होती. दोघे राजकुमार
लहानपणापासून तिच्याबरोबरच लहानाचे
मोठे झाले होते. तिचे लग्नाचे वय झाल्यावर
दोघा राजकुमारांना तिच्याशीच लग्न करावे
असे वाई लागले.

राजा व मंत्री तिला म्हणाले-"मुली!
अण तुं दोघांशी लग्न कशी काय करणार!
लहानपणाने वाण. जगाची रीत म्हणून
काही आहे की नाही?" राजकुमारांना पण
दोघांनी पुष्कळ समजावून सांगितले. पण
सर्वच हुशाला पेटले होते.

तेव्हा राजाने दोघां राजकुमारांत एक
प्रतिद्धिगता ठेवायचे ठरविले असे ठरले
की राजवाळ्यातून दोघांनी वाण सोडावयाचे.
ज्याचा वाण नास्त दूर जाऊन फडेल त्याने
वास्तिकेशी लग्न करावे.

राजाने ती अट कळविण्याचा जीवकला
धाटले की आतां वास्तिकेशी आपला
विवाह होणे अशक्य. तरी त्याने जटी-
प्रमाणे प्रतिसर्पित आण वेण्याचे मनाची
ठरविले.

राज्याभिषेकपण करून टाकावा असे राजाचे ठरविले.

हे ऐकून हतरांग जिनका ज्ञानंद हात्या तितका जीवकला न बाटाण साहजीक होत त्याच बाण वेळा कोठे व अहम्य फला प्राप्ती या गोष्टीचा शोध लावण्याचे त्याने मनाची ठरविले. म्हणून तो लक्ष्मणसमक्ष पाहण्यासाठी पण धाडला नाही. तो राज वाङ्मनादेर निघाला आणि त्या दिशेने त्याने बाण सोडला होता त्या दिशेने सगळ नेवाळा.

बाण शोधित तो सगळा मैल जाऊन आला आणि एका डोंगराला प्रवेशात येऊन पांचला त्या जागी हांगमाचा कहा मळ उभा होता व तेथ एक बाण पडलेला त्याला दिसला. तो त्याचच वण होत पण डोक त्याच्याचकडे बघलेले होते ते गर्व धाडून त्याला पार आश्चर्य वाटले.

त्याने विचार केला, यात अकर काही तरी माया किंवा गूढ असले पाहिजे. तशीचच कीच काय, देवाने मांडलेला बाणदेखील मोला मैल येणे शक्य नाही आणि मग तर शेंधवर येऊन पडलाच तर त्याचे टोक पुढ असण्याला पाहिजे, मग उलट नाही.

बांदोवा

अर्धाच हा बाण शेंधवर येऊन अशा तऱ्हेने पडायला निगळेंच काहीतर कारण असले पाहिजे. जीवकला त्यात शका उरली नाही.

असेल कोणी इफडेच, जसा विचार करून जीवक डोंगरालगत चालू लागला. काही अंतर जाऊन येथ्यावर एक गुहा दिसली त्याने साहज करून गुहेत प्रवेश केला आत पाऊल टाकतच त्याला आन एक दारवाजा दिसला तेव्हा दात एका बाजूला सरकले.

जीवक दारवाजा ओलांडून आत गेला व आश्चर्य चकित होऊन पाहू लागला. होतिल अशा एकाहून एक सुंदर स्त्रिया

स्वमान विसावे असे दृश्य हांगमाच्या पोटात त्याला एक मोठे मैदान दिसले त्या मैदानात गगनचुंबी वाडे व त्यांच्या मधोमध एक रत्नलक्षित राजवाडा होता. मोठमोठे रुंद व स्वच्छ स्तने राजवाड्याच्या चारी बाजूला होते.

जीवक मुन्ध रम्याने राजवाड्यापर्यंत गेला त्याने राजवाड्यात पाऊल टाकले आत एक मोठा दिवाणखाना होता, त्यात बसामयल सोन्याने मढवलेल्या खुर्च्या व दीवाण होते अप्सरांच्या लुद्धां माना खाली व

त्यावर बसल्या होत्या, त्यांच्यात प्रमुख राणीसारखी शौभगारी एक स्त्री आसनावकून उठून सवोर आली व म्हणाला—“जीवक! ये, मी तुझीच वाट पाहत होते.”

जीवक तर थकून झाला त्याने विचारले ‘कण तू कोण हे आधी सांग, आणि तुला माझे नांव कसे कळले? आमच्या राजधानी-पासून इतक्या जवळ तुमचे हे वास्तव्य कसे काय? आणि आम्हाला ते कोणालाच इतके विवस कसे काय कळले नाही!’

“मी यक्षपुत्री आहे. माझे नांव शंभाला. माझ्या बडिबानी माझ्यासाठी हे

नगर फार पूर्वी बसविले. मी तुला फार पूर्वीपासून ओळखते. सरेने बोळावयाचे तर ती वास्तविका तुझी राणी होण्यालायक झळीच नव्हती. तू आपल्या मोठ्या भावाहून मोठा आम्रवाली आहेस तू राण सोडल्यास तेव्हा मी आपल्या यक्षविषने तो बाण येथवर आणून टाकला आणि तू त्या बाणाचा शोष काढीत येथवर येथील या आशेने मी आजवर वाट पहात होते. तुला हरकत नसेल तर तू येथेच रहा. माझ्याशी विवाह करून येथेच स्वर्गयुवाचा उपयोग कर.” यक्षिणी म्हणाली.

जीवकला ते सर्व खरेच वाटेना. संपन्नता यक्षिणीच असेल काय? धार्ष्टिकंहुन सहस्रपटीने आसत शुंदर आहे ही. रिचवाशीं अन्न करून त्यामला कोणी नकार देईच हा विचारून मुळीं खुळेण्याचा विमेल. असा विचार करून म्हणाला

“ठीक! अशी तुझी मर्जी, तू सांगशील ते करावला मी तयार आहे. मी तुला पाहिजे किंवापासूनच तुला दास्यनुदास्य झालो आहे, तुझ्या सहवासात मला आपुण्यमर राहतां माझे तर पाहून मोठे माग्य ते माझे काय असणार?”

त्याने तिच्या बरोबर फिरून सरे राजवाडा पाहिला. जिकडे नजर फिरे तिकडे सोने, चांदी, रत्ने व माणिस्ये दिसत होती. कुबेराच्या अलकापुरीत तरी इतके मोठे वैभव अमरु का नाहीं संकाच

दोघं छन्न करून सुखाने राहू लागली. ये सुख इतरांना स्वप्नांत देखील मिळणे शक्य नव्हते त्या सुखाचा प्रत्यक्ष अनुभव त्याला मिळत होता

एक महिना लोटला. जीवकला आपल्या वडिलांची व इतर जवळच्या नातेवाइकांची आठवण होऊ लागली. तो घराचा वीर आल्यामुळे कोणास सांगितल्याशिवाय घराबाहेर निघून आला होता. तो गाहीस क्षाच्याचे कळल्यावर घराची मंडळी खुली होती की दुःखी शची कांहीच करुपना त्या वेळी त्याला नव्हती. सर्वे छन्न समारंभांत मग्न असल्या कारणाने जीवक निघून गेल्याची गोष्ट कोणाच्या लक्षात देखील आली नसणार. परंतु विवाह समारंभ व राज्यारोहणाचा उत्सव संपल्यावर सर्वांना मी नसल्याचे कळेल व वाईट वाटेले, या गोष्टीचा विचार करून त्याला घराची आठवण जास्तच होऊ लागली. यक्षिणीने

त्याला दुःखी होण्याचे कारण विचारले. तेव्हा त्याने सरेने तेंच सांगितले, तेव्हा यक्षिणी म्हणाली—“मग जाऊन नेटून ये स्वामी. मी तुझ्या प्रवासाची सर्व तयारी करून देते. परंतु एक अट आहे. तू माझ्याविषयी किंवा माझ्या येथील वास्तव्याविषयी कोणाजवळ एक चकार शब्द काढतां कामा नये.” तिने बजावून सांगितले.

जीवकने ते कबूल केले. त्याच्या प्रवासाची शोषाळतेने सर्व तयारी करून दिली. त्याच्यासाठी रत्नांनी भरवलेला एक रथ तयार करवून दिला. कित्येक घोडेस्वार,

रत्नागिःच्यावे भार 'ब' क्काळकार सर्वे
नातेवाइकांना देण्यापुरेसे तयार करून दिले
कोणाला काही कळविण्याशिवाय निवून
मेलेला मुळगा परत आलेला पाहून राजाला
फार आनंद झाला. परंतु मंत्री व इतर
वस्त्रांनी संशयाच्या मजरेने त्याच्याकडे पाहू
लागले. दंगा किंवा राजजोड पत्तराचा
म्हणून हा आला असावा असे त्यांना वाटले.
जीवकने आपल्या बड्डिकांना जे सुखाने
परदेशात रहात आहे वसे सांगितले. पण
तो कोठे रहात आहे हे नाही सांगितले.
एका दक्षिणीशी त्याने छा करून घेतले

अमल्याचे पण त्याने कळविले नाही
बड्डिकांनी त्याला आग्रह करून स्वदेशीच
रहावयास सांगितले पण त्याने नाकवूळ
केले. दोन दिवस राहून तो परत निघाला.
परंतु दत ना मधून मधून येऊन भेटत
जाईम असे वचन देऊन येना.

जीवक निघून गेल्यावर मंत्री आदिकांनी
राजाला सावध रूढ्याला सांगितले कोशळ
राज्य जिंकण्यासाठी जीवक काही गुप्त
कारस्थान करीत असल्याचे त्यांनी राजाला
सांगितले त्याच्या पाठीशी पुष्कळ लोक
मार्हत हे देखील त्यांनी राजाला नजळून
सांगितले.

हे संशयाचे भूत राजाच्या हृदयात
देवील घर करून बसले त्याने विचार
कला की मंत्री आदिकांनी शंका बरोबर
असणार. कारण मंत्र्याच्या सुशीर्षी त्याचे
लक्ष्य न झाल्यामुळे त्याला निराशा वाटली
असेल आणि सुद्ध उगविण्याचा विचारच
त्याच्या मनात असेल. पितृप्रेमाचा किंवा
भ्रातृप्रेमाचा एवढा ओढा असेल ही गोष्ट
त्याला खरी वाटेनाशी झाली. नंतर एवढे
ऐश्वर्य तरी त्याने कोटून संभारन केले
हे दोस्तवार व नोकर चाकर कोटून आले

बांदोधा

तो आला काटून व गेली कोठे, हे देखील
सांगायला तो तयार वज्जता म्हणजे, तो
थंथली स्थिति पाहून जेण्यासाठीच इकडे
आला असावा. मधून मधून भेटायला
येण्याचे वचन देण्यात तरी त्याचा वेगळा
हेतु काय असणार?

आणखी एक महिना लोटला या
खेपेस जीवक पहिल्यापेक्षा जास्त तयारी
करून आला होता. त्याच्याकडे रत्नमाणिचे
जास्त होती व घोडे आणि घोडेस्वार पण
जास्त होते. त्यावेळी राजा जीवकला
म्हणाला "बाळ! तू मधून मधून असा
भेटायला येतोस म्हणून मनाला बरे वाटतं
पण तू येथेच का नाही रहात? येथे
तुला कोणत्या वस्तूची कमतरता आहे?"
"तू शक्य नाही बाबा मी आणखी
एक जागी दुसऱ्या कामात गुप्त असतो व
त्याच मला आनंद व समाधान वाटते."
जीवक म्हणाला.

'हो, पण तू राहलोस ती जागा कोठे
आहे? माग मी आम्ही तिकडे येत जात
राहू" राजा म्हणाला.

'तेवढे एकच तुम्ही विचारू नका मी
आहे त्या जागेविषयी कोणाला काही

संगणें इष्ट नाही तें एक मुपित आहे
आणि आपल्यापैकी कोणी तिकडे येऊ नये,
हेच बरे" जीवक म्हणाला.

राजाच्या मनातली शंका दुणावली
जीवक निघून गेल्यावर त्याने मंत्र्याला
बोलावून त्याचा या विषयी सल्ला घेतला.
मंत्र्याने सल्ला विजय की जीवक कोठे राहातो
याची सर्व माहिती काढून घेणे आवश्यक
आहे.

एका महिन्यानंतर जीवक पुन्हा बडि-
लाना भेटण्यासाठी आला या खेपेस
त्याच्याबरोबर आणखी जास्त लोक होते

बांदोधा

जाहेत त्यांचा एकठावनें संतार फळू शकिल
असा कोणी दूर बाणून दिलास तर हवा
आहे "

राजाची ती इच्छा पुरी करवें अशक्य
आह असें जीवकाळा वाटलं. तरी परत
शेववावर त्यानें यक्षिणीला नें जाऊन
सांगितलें तेन्हां ती म्हणाली 'तुमच्या
वडिलांनीं जें भागावलां नको हाते तेच
तेमकें मागितलें आहे "

"मला पण तमेंच वाटलें कीं मसा एक
मनुष्य कोटून मिळ्यार ?" जीवक
म्हणाला.

Full Screen 127 56

"न मिळायला काय झालें ? आहे,
माझा भाऊच मी सांगितलें तर तो तुमच्या
वडिलाकडे जाईल आणि ते सांगतील तमें
करील मुळां परंतु तो आहे फार तापट
त्याचे तुमच्या वडिलांशीं कितपत पेटेल हे
माहीं मला माहीत "

"माझ्या वडिलांच्या आक्षेपमाणें बागा-
यला तो तयार असला कीं मस तो केती
तापट बसला म्हणून काय झालें ? मग तूं
त्याला पाठवनेम का माझ्या वडिलांकडे ?"
जीवकनें विचारलें.

"आजच पाठवनें." सोयबती म्हणाली.
त्या दिवशीं कोदण देशाचा राजा
दशरथांत बसला असता तेथें राक्षसांमारखें
शरीर असलेला धिप्पाट मनुष्य पलास मण
जनाची एक गदा घेऊन आला त्याच्या
प्रत्येक पावलाबरोबर जमीन हादरत होती.
राजासमोर उभा राहून तो म्हणाला
"तुं मला दशका बोलविलें आहेस ?"
त्याच्या आवाजानें सर्व राजाशहा दुमटुमलां
सर्व शरभर कापूं लागले. राजा त्याच्या
दृष्टीला आपली दृष्ट मिडवूं शकला
नाही. दान्ही हात डोळ्यावर ठेवून बसून
राहाला.

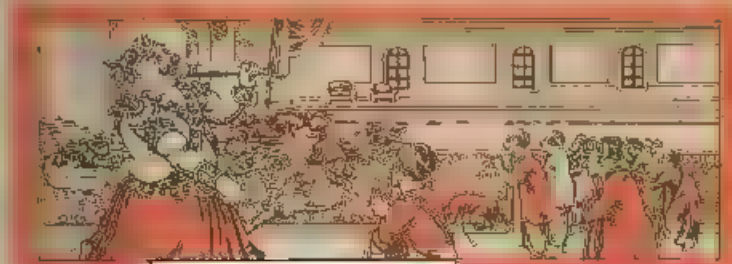
"जर दिचारलें तुला कीं तूं कडाला
बोलावले आहेस आणि तूं काहींच बोलत
माहीस " असें म्हणत त्यानें आपली गदा
राजाच्या डोक्यावर नुसती ठेवली त्या
गदेच्या वजनानेंच राजाचें डोकें फुटून गेलें
व तो तत्काळ मरण पावला

"अरे अरे अरे ते आमचें महाराज !
त्याचा असा जीव घेतलास !" मंत्री
मोठ्यानें ओरडला व त्याच्या बराचर सर्व
दरबारी पण ओरडले. त्यानें प्रवदां गदा
फिरवल्याबरोबर ते सर्व ठास झाले, जे
जिवंत होते त्यांना तो म्हणाला "राजा,
संगेल ते कायला सांगून माझा मेहुणा
जिवक बानें मळा धाटाविल आहे. पण
तुमचा राजा मला पाहतांच वावरला
त्यानंतर दोघे आपल्या गुप्तस्थानांतून
त्याच्यासारख्या निरन्याच्या हाताखालीं का
य हेर घेऊन फोडलल्या राजधानींत आले व
मी काम करणार ? या पुढे तुमच्यावर माझा
तेथें राहून त्यांनीं अनेक वर्षे राज्य केलें.

मेहुणा जीवक हाच राज्य करणार कोणाला
कंबूळ नसेल तर त्यानें आतांच सांगाव."

कोणाच्या तांडावून शब्दाच उमटेना.
शंभालताचा गाऊ परत गेला आणि जें
झालें तें त्यानें जाऊन सांगितलें तें सर्व
एकून जीवकला फार वाईट वाटलें

"तुझ्या बापाच्या डोक्यांत तूं त्याचे
राज्य घडवावणार अशी शंका आली तेव्हाच
त्यानें तत्त आपल्या मृगाला स्वतःवर
ओढवून घेतलें. लपून कसवून तुला ठार
करण्याचा सझा पण राजाला त्याच्या
मन्यानें दिला होता तुला त्याचें इतकें
भय होतें म्हणून त्याचा मोवद असा
झाला." शपालता म्हणाली.

एका गांवीं गणोजी सांग्याचा एक गरीब गाढोवाला रक्षात बसे त्याची संपत्ति काय ती एक बैलगाडी होती. गावातले व्यापारी बाजार पेटेतून माळ आपल्याला म्यायला त्याची गाडी भाळानें घेत परंतु तो दिवसभर काम करी, तरी त्याची गरीबी मात्र कायमच होती.

एके दिवशी गणोजी बाजारपेटेतून गाडीत माळ भरून गांवावल्या एका व्यापाऱ्याच्या घरी येत असतां वाटेत त्याला एक बैरागी सापू मेळला. तो एका शाळा खात्री कोणत्यातरी आचारानें कण्हत पडला होता. त्यानें गणोजीला धांवण्यासाठी हातानें खुपावले "मी फार आजारी आहे, मला आपल्या गाडीत वाजारापेटेच्या गांवीं पविता करतोस का?" त्यानें विचारलें.

गणोजीने त्याला गाडीत बसवून घेतलें. बाजारपेटेंत पोचल्यावर त्यानें त्या व्यापाऱ्याला विचारलें "कोठें जायथें आहे तुम्हाला?"

"येथें कोणी ओळखीचा नाही. कोणत्यातरी भर्मशाळेंत अगर मठांत पोचता कर. देव तुला सुखी करील." सापू म्हणाला.

कोणाच्या घरी घेऊन गेलों तर या बैराग्याला आणि त्यांत आजारी असलेल्याला कोण ठेवून घेईल? असा विचार करून तो त्याला आपल्या घरी घेऊन गेला. नंतर त्यापासूनच्या घरी माळ उतरवून आपल्या घरी पार आला.

गणोजी घरी परतला तेव्हां बैरागी शेंबडीच्या एका कोपऱ्यात कण्हत पडला होता. गणोजीला त्याची बायको एका

बाजूला बोलवून नऊन हलूच म्हणाली - "हा तर अगदी मरणाळा टंकलेला दिसतो आहे. असा कोणी परका आपल्या घरी मेला तर?"

गणोजीच्या बायकोने जे म्हटलें अगदी तसेंच झालें मध्य रात्र उलटल्यावर तो बैरागी मेला "पाहिलेंत, आता काय करणार? लोक म्हणतील ना कीं या बैराग्याला दुवाडून आपण याचा जीव घेतला?" गणोजीच्या बायकोने विचारलें.

"वाता जें हाऊन मेले तें कोपऱ्यांत काय उर्य आहे? पुढें काय करायचें तें बोल." गणोजी म्हणाला

"काळोख पडल्यावर हा आपल्या घरी आला होता. कोणाला माहीत सुखां नाही. उजाडण्यापूर्वी याला खड्डा खणून पुरून टाकून भोकळें होऊं या." गणोजीची बायको म्हणाली.

गणोजीच्या घरामागे मोठ्या अंतरावर काटेरी बुडपें होती. तेथें जाऊन गणोजीने एक मोठा खड्डा खणला. त्यात त्या बैराग्याला पुरून उजाडण्यापूर्वी तो घरी आला. तरी एकानें त्याला त्या काटेरी बुडपाजवळ पाहिलेंच. त्याला वाटलें कीं गणोजीला

कांहींतरी ठेवा सांपडला असावा. परंतु त्यानें जवळ जाऊन राती बाजूला सरून पाहिलें तेव्हां त्याला त्या जागी एक प्रेत दिसले. तें पाहून त्याला वाटलें कीं खनाचिंताची भलमगड दिसते आहे ही म्हणून तो तेथून आपणांला कांहीं माहीतच नाही अशात देतें निघून गेला.

शेंबडीच्या त्या कोपऱ्यांत बैरागी मेला त्या कोपऱ्यांत त्याची एक झोळी पडलेकी होती. तिच्यांत कांहीं फाटके कपडे होते. गणोजीने ती झोळी दूर फेंकून दिली. दुसऱ्या दिवशी सकाळीं गणोजीची मुलें

तलावाच्या बाजूला खेळायला गेली तेव्हा त्यांना तेथे त्या बैराग्याची झोळी दिसली तिथ्यांत त्यांना हिरवा निळा भर असलेला तान्याचा एक तुकडा सापडला

गावातल्या शाळेचे मास्तर तलावावर आले तेव्हा त्यांना मुलांच्या हातांत तो ताऱ्याचा तुकडा दिसला तो तुकडा घेऊन त्यांनी लक्षपूर्वक वाचले ते हा ताऱ्याचा त्यावर काहीतरी लिहिले असल्यासारखे दिसले, त्यांनी तो तुकडा घासून पुसून स्वच्छ करून पाहिला व मुलांना विचारले 'अरे, तुम्हाला हा तुकडा कोठे मिळाला ?'

Full Screen 127

मुले म्हणाले "कोळ रात्री कोळ्याव पटल्यावर एक बैरागी साधू आमच्या घरी आला, रजाउण्यापूर्वी तो निघून गेला जेव्हा राती त्याने आरळी ही झोळी येथे टाकून दिली तिच्यात सापडला आमहाला हा तुकडा "

तेव्हा शिक्षकाने गणोजीला त्याच्या घरी जऊन विचारले "तुझ्या घरी रात्री एक बैरागी आला होता तो कोण ?"

"तो कोण व कोठे गेला हे माह मला मळीत, सांगितल्याशिवाय उठून तेवून गेला झोळी येथेच टाकून गेला होता, मीर मेडन तो दूर फेकून दिली होती तिच्यात कामाचा दस्तू काही सापडली नाही."

शिक्षकाने तान्याचा तुकडा दाखवीत विचारले "तुला टॅप्यास ठांच तर त्यान हा तांब्याचा तुकडा झोळीत ठेवला नव्हता ?

गणोजीने तांब्याचा तुकडा उलटमुलट करून पाहिला व म्हणाला "माही बुडा हा झोळीत होता श्वरा पण मी तो झोळीतूनच फेकून दिला "

"अरे बुद्ध्या, या तुकड्यावर तुला कबड" सोळा ठेवा मिळेल याची काही कल्पना आहे का ? यावर सिद्ध बैराग्याचा

मंत्र लिहिले आहे. इमरानात पुरलेल्या एका मन्त्रावरून जो ठेवा पुरला गेला होता तो फळतो या मन्त्राच्या सहाय्याने जसा बाम्ब्याचा रात्री श्मशानावाकडी जमीन तीन घटका रंधरी राहाने तेवळ्या अवघीत ज्याला हा मंत्र माहीत आहे त्याला उचलून आपला येईल एवढे धन मिळू शकेल."

शिक्षकाने मंत्र वाचून दाखविला आणि गणोजीने नोडपास करून घेतला तीन दिवसांनी जगावाभ्या आली, मध्यरात्रीच्या सुमारास गणोजी व शिक्षक श्मशानात गेले शिक्षक बाहेर उभे राहिले व गणोजी आत गेला, "मध्यरात्र झाल्यावर मी सांगतो मंत्र म्हण, ठेवा दिसला तर मिळेल तितका घेऊन ये तीन घटकापक्षा जास्त वेळ आत राहू नकोस, लक्ष न ठेव." शिक्षकाने त्याला वजावून सांगितले

शिक्षकाने सांगितल्यावरून गणोजीने मंत्र म्हणला मंत्र म्हणल्यावरून त्याला श्मशानावाकडी एक मोठी गुहा दिसली, आत दिवसासारखा प्रकाश होता, तेथे मोठ्या चावीचे ढीग होते, गणोजी दोन्ही हातांनी आल्या तेवळ्या मोहरा घेऊन बाहेर आला, एका मुठीतल्या मोहरा त्याने कोणाचा खून करून मिळविलेस ! खरे

शिक्षकाला दिसला व एका मुठीतल्या मंत्र साठी ठेवून घेतल्या,

गणोजी सांगण्या शिवायवळ एवढे सांगे पाहून सर्वांना आश्चर्य वाटले त्या दिवशी रात्री ज्या माणसाने गणोजीला काटेरी लुडपाजवळ पाहिले होते त्याने गावच्या न्यायालयाला सर्व जाऊन सांगितले, त्या न्यायालयाला देखील गणोजीकडे एवढे संशय वाटून आले या नव्या अक्षर्य वागण होते, त्याने त्याला घेऊन विचारले काय रे कोटून आले एवढे सांगे तुझ्याकडे आला, एका मुठीतल्या मोहरा त्याने कोणाचा खून करून मिळविलेस ! खरे

काव तें सांगितलें नाहींस तर तुझे सर्व विंग बाहेर काडीन.”

गणोजी जेव्हा बाबरला न त्यानें पडलेले सर्व वृक्ष खरेखरे सांगून टाकले. तो तांब्याचा तुकडा पण त्यानें त्या व्यापाऱ्याला दाखविला. “तो दे मळा. राहू दे माझ्याकडे. मी जमावान्येच्या दिवशीं खऱ्या-खोऱ्यांना तपास काढतो. सोदें निघालें तर तुला कांशी कावीन. खरे ठरलें तर तांब्याचा तुकडा मी आपल्या जवळच ठेवून भेईन आणि तुला जेव्हा पैसांची गरज आसेक तेव्हां देव बाईन.” व्यापारी असें म्हणाला. गणोजीला तें मान्य करावें लागलें.

पुन्हां जमावास्वेची रात्र झाली व्यापारी मध्यरात्रीच्या सुमारास एक ल्हानसा कंदील, तांब्याचा तुकडा व एक पोतें घेऊन झमझमांत गेला.

मध्यरात्र होण्यापूर्वी दिव्याच्या उजेडांत त्यानें तांब्याच्या तुकड्यावर लिहिलेला मंत्र निरवेकदां वाचला. बरोबर मध्यरात्रीच्या सुमारास त्याला एका जागीं कडक प्रकाश दिसला. त्यानें जवळ जाऊन पाहिलें तर त्याला गुहा विसकी. तो जात गेला. बरोबर त्यानें पोतें घेतलें होतें. उचमोचम खेळें व माणिक्ये निवडून त्यानें पोत्यांत भरलीं. त्याचें पोतें जेम तेम भरलें असेक. तेव्हांत मकाश खंडुक झाला व शुभा नंद झाली. व्यापारी हें पार विसरून गेला की फक्त तीन घटकान ती गुहा उघडी राहते. तांब्याचा तुकडादेखील घुईतच त्याच्या बरोबर राहून गेला.

व्यापार्याचें काय झालें कोणाकळलें नाहीं. त्यानें बरोबर नेलेला कंदीलमात्र झमझमांत सांभळला.

कृष्णवल्गर

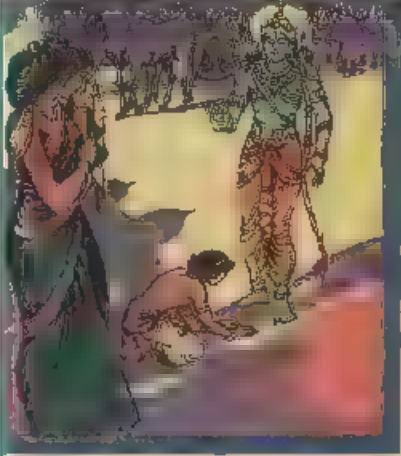
कनवीर येथें पोचताच कृष्णवल्गरांनीं तेथल्या पाहारेकऱ्यांना आपला परिचय देऊन सांगितले की आम्ही सगळ बासुदेव याचप्राची युद्ध करणाऱ्या हेतुने आलों आहों. पाहारेकऱ्यांनीं तो विशेष आपल्या राजाकडे पोचता केला

तो निरोप आदल अपमान करण्यासाठींच दोघांनीं पाठविला आहे असें समजून बासुदेव सुर्याकडून मिळालेल्या सुवर्णरथात नसून सोन्याचें कवच धारण करून आणि धनुष्यबाण व इतर शस्त्रां घेऊन तो सैन्यालाबरोबर येण्याची गरज नाहीं असें सांगून एकत्रांनच मुळाला निघाला.

त्याचें त्या वेळचें रूप बऱ्याकडीं प्रत्यक्ष यमासारखेंच होतें. तें पाहून मोठा वेळ कृष्णवल्गरांमदेखील भांबावून गेले. परंतु दमघोषनें त्यांना भीर दिला. तेव्हां कृष्णांन आपला रथ शत्रुसमोर नेऊन उभा केला. नंतर दोघांचे शोर युद्ध झालें परस्परांवा त्यांनीं शस्त्रेष्टी केली. परस्परांचीं शस्त्रां भंग केलां. कृष्णांन बासुदेवाचें धनुष्यभ्रम केलें आणि शस्त्रांला ठार केलें

परंतु सगळ बासुदेवांन त्याची दारुणित हि किमीर केली नाहीं. दुसरे एक धनुष्य घेऊन व स्वन एक हांकीत ती कृष्णाला म्हणाला “गामंत पर्यंतार तूं कांहीं

राजांना जिवंतही. परंतु ही पोरलेख होता. त्या लटक्या राजांवर विजय मिळविण्यात काय श्रम? आता माझ्याशी गाठ आहे. तू एकटा आहेस म्हणून मी पण एकटाच आले आहे हे धर्मयुद्ध आहे. या जगात दोन बासुदेवांना जागा नाही. म्हणून तुझा वध करून मीच पृथ्वीचे राज्य करणार आहे.”

कृष्ण स्मित करून म्हणाला—“पाहू हे लक्षा पराक्रम, नंतर काय करायचे ते मी आतांच नाही सांगत.”

छत्राल बासुदेवाने त्यानंतर कृष्णाक शरदृष्टि, परशु, हलबार व चक्र सर्वांचा

एकटम इतकी जोगत मार्ग मुरू केला की सूर्य क्षांकला गेला व काळोस पडला.

कृष्ण म्हणाला “तुझ्या शस्त्रांचे प्रदर्शन तू करलस आता माझा शस्त्रांची मजा घ्या परा” असं सांगून कृष्णाने आपल्या सर्वशस्त्रांचा प्रयोग केला. तुझ्या शस्त्रांचे बासुदेवाच्या डोक्याची दोन छत्रले केले व ते परत कृष्णाच्या हाती आले.

परंतु त्या सत्युची पार्ता कामी पडतांच लंगाल बासुदेवाच्या अंतःस्थानाच्या स्थिती भावत रडत त्याचा रेश पडला होना तेथे आल्या. प्रहाराणी आपला मुलगा शक्रदेव यास घेऊन आली व त्याला कृष्ण समोर ठेवून खूप रडली

कृष्णाने तिचे सात्वत करून व मंत्री समेत आणि प्रमुख नागरिकांना बोलावून शक्रदेवाचा राज्याभिषेक करविला

नंतर कृष्ण मथुरेला परत निघाला कृष्णाचा मामा दमघोष याला कृष्ण मथुरेला निघाल्याचे फळतांच तो आपले सैन्य घेऊन केवी देशाकडे निघाला.

कृष्ण व बलराम पांच दिवसांनी मथुरेला पोचले. नगर दुरून दिसू लागतांच कृष्णाने पांचजन्य शैल राजध्वन आपण येत

असल्याचे वार्ता मथुरेच्या नागरिकांना फळावली.

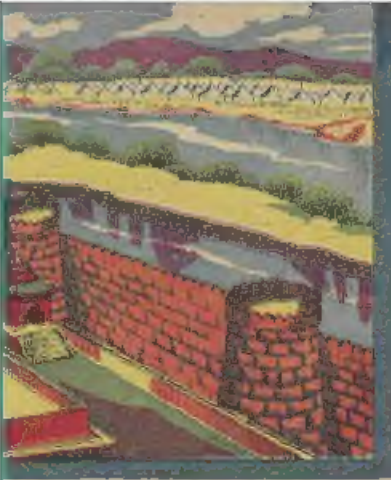
पांचजन्य शंखाचा आवाज ऐकून उत्तमेन स्वतः यादव मधुवांना व पुरोहितांना करोवर घेऊन, हत्ती व घोडे सजवून व धान्य घेऊन मगल बाजे वातवीन कृष्णाच्या स्वागतासाठी मामोरा आला द्राक्षणांनी कृष्ण बलरामांना आशीर्वाद दिला व मोठ्या सभारंभाने कृष्ण व बलराम दोघांना मथुरेन प्रवेश केला

कृष्ण व बलराम यांच्या हातून पराजय झाल्यामुळे जरासंध खळखळत होता. इतके इतक्या मोठ्या सैन्यासमोर व तुमच्या सारख्या मोठे सैन्य घेऊन व आपल्या मांडलिक

रावांना करोवर घेऊन तो गेला होना व दोघां गवळ्यांच्या पोरांनी त्याला पिटाळून लावावे या सारखी लक्षास्पद गोष्ट ती काय असणार? त्याच्या चित्ताला धोडीदेखील शांतता नव्हती.

न्याची युद्धाची खुगखुरी जिरलेली नव्हती म्हणून आघल्या मांडलिक राजांना बोलावून त्यांना पुन्हा प्रोत्साहन देऊन म्हणाला “त्यावेळी आपल्या भग्याने पाठ दाखविली म्हणून आपला पराभव झाला. नाही तर इतक्या मोठ्या सैन्यासमोर व तुमच्या सारख्या कसलेल्या शूर वीरांसमोर गवळ्यांच्या त्या

दोघा पोरांची काय बिजात होती युद्ध करणाची व त्रय मिटविण्याची? म्हणून चला, पुन्हा प्रयत्न करून पाहू या. सर्व मिळून पुन्हा मथुरेवर स्वारी करू या."

सर्वांनी जरासंधाच्या म्हणण्याला दुजोरा दिले. कारण गोमंतावर त्यांचा सर्वांचा आपापला शाला होणा व गुडाची भावना त्यांच्या हृदयांत धुमसत होती. पोण्डु, कर्ण, दन्तवक्र, शिशुपाल, सात्व, स्वामी, गांधार, विगर्त, मगदल व कृष्णाचे इतर पुष्कळ विरोधी अंग, वंग, बिदेह, काश, कळ्या, भद्र, पाण्डव वगैरे देशांचे प्रमुख

पण जरासंधाच्या वाजून कृष्णाशी युद्ध करण्यास तयार झाले. एकवीस अक्षोहिणी सैन्य मथुरेच्या दारावर आऊन बसले.

कृष्णाने किल्ल्याच्या तटावर बसून म्हण- पळग्यासारखे पसरलेले जरासंधाने सैन्य पाहिले. कृष्ण बलगमाला स्मित करून म्हणाला-"भूधार हलका व्हावा अशीच परमेश्वराची इच्छा दिसते आहे."

जरासंधाने आपल्या अनुयायी राजांना उद्देशून मथुरेला वेढा देण्याची आज्ञा केली आणि म्हणाला-"संधी मिळेल तेथे किल्ल्याच्या भिंतीला लिडारे पाडा. मथुरा-नगरी जमीन दोस्त झाली पाहिजे. गोमंत पर्वतावर स्वारी केली त्यावेळी ज्याला जेथे नेमले होते त्याच प्रमाणे या युद्धातही सर्वांनी आपापल्या जागी आऊन उभे रहावे."

था खेपेस वादव जरादेवाला कचरले किंवा वाचले वाहीत. तसे पाहिले तर जरासंधाच्या अजगट सैन्यासमोर त्याचे सैन्य लहान होते. पण कृष्ण त्यांच्या वाजून उभा आहे. हीच गोष्ट मुख्यपणे त्यांना धीर वायला कारण होती.

गरुडध्वज फडकत असलेल्या रथात बसून कृष्ण सुदर्शन चक्र वगैरे शस्त्रे घेऊन आणि

बलराम आपला नागर, उखळी इत्यादि आपली शस्त्रे घेऊन युद्धाला निघालेले पाहून लोकांना फार आनंद झाला.

दोघे आपले सैन्य घेऊन उग्रसेनाबरोबर जरासंधाच्या समोर आऊन उभे राहिले. जरासंध स्वतः सैन्याच्या अधाडीला उभा होता, जणू काही कृष्णाला आपले सैन्य दाखवून, तुझी या खेपेस खोडच मोडतो, असे त्याला सांगायचा होता.

कृष्ण शेजारी उग्रसेन उभा होता त्याला उद्देशून जरासंध म्हणाला-"भोजवंशाचे वंशज राज्य करिता आतां यादव त्यांची सेवा करतात. अशा भोजवंशात जन्माला येऊन तू आपली वंश मर्यादा गमावून बसला आहेस. तुझ्याहून जास्त मूर्ख कोणी असेल असे नाही मला वाटत. या कृष्णाने तुझ्या पाटाच्या मुलाला ठार करून त्याचे राजव बळकावले आणि तुला भीक म्हणून दिले. त्याचे उद्दे लायला या स्वातंत्र्याची तुला लाज कशी काय वाटत नाही. तू कृष्णाचा दास आहेस. राजा किंवा स्वामी नाहीस तुझ्या सारख्याचे तोंडदेखील पाहू नये."

कृष्णाला ते अपमानास्पद वाक्य उग्रसेनाला उद्देशून म्हटलेले असले तरी

होवले. म्हणाला-"तुझा! उग्रसेनासारख्या वृद्धाचा गौरव करण्या ऐवजी त्यांची निंदा करण्यात तुला मोठा पुस्तार्थ वाटतो, नाही का? काही घोलायचे असेल तर बोल माझ्या जनक. मीच आहे तुझा स्वराक्षस, गोमंत पर्वतावर तुझे शीथे पाहिले आहे मी. भित्री भाग्यवाई म्हणून पाठ दाखवून पळून गेली होती. निदान आज तरी दाखव तुझा काय पराक्रम आहे तो." असे म्हणत कृष्णाने एक बाण जरासंधावर व एक त्याच्या सारख्यावर सोडला. आपली एका बाणाने उग्रसेनाला उद्देशून म्हटलेले असले तरी कृष्णाने जरासंधाचे पनुष्यच मंग केले.

कारण जरासेभाचा वध दुसऱ्याच्याच हाती होणार होता.

दिवसामागून दिवस लोटत होते. एकदां नळरामाचा आपल्या नाळपणाची आठवण झाली व गोकुळांत जाऊन येण्याची अनिवार इच्छा झाली. तो कुण्याला तसे म्हणाला एव. परंतु कृष्ण बरोबर यायला तयार झाला नाही. त्याने बळरामाला जाऊन यायला सांगितले. बळराम गोकुळांत गेला. दुरुमन त्याला गोपगोपींनी ओळखले व त्यांना फार आनंद झाला. त्याने सर्वांना नमस्कार केला. जे ज्ञान होते त्यांनी बळरामाला समस्कार केले. तो आपल्या सर्व मित्रांना येथे येऊन, गोपींनी त्याला तर घेरले व कृष्णाबरोबर मधुरेला घेऊन गेले. जे जे घडले ते सर्व विचारून घेतले. गवळ्यांच्या घोळण्यांत बळरामाला बरे वाटले.

बुद्ध गोपमंडळी म्हणाली—“वाळा! तुम्ही दोघांनी एवढा यशस्वी रात्रविला, चाणूर मुष्टिकांचा व कंसाचा वध केलात. गोमंत पर्वतावर जरासेभाची धमंड जिरबिरळीत. एवढी कीर्ति संपादन केलीत, परंतु तुम्ही मारुमृगीला माघ विसरला नाही.”

“तुमच्या आशीर्वादानेच तर आम्हाला यश मिळाले. तो राजभोग खाऊन देखील आम्हाला कधी येऊन दया सोप्याचा विसर पडला नाही. बालपणी ज्या मातीत खेळलो त्या मृतीचा विसर कसा पडेल?” बळराम म्हणाला.

ते ऐकून सर्वांना आनंद झाला. सर्वांनी बळरामाला येथे येऊन त्याला आवडणारे पदार्थ खायला दिले.

[पुढील गोष्ट पुढील अंकात]

अरण्यपुराण

[१७]

दोन मोठी गळे लडू पाकडे मौवलीला आपल्या हातावर उचलून घेऊन झाडा-वरून वरच्यावर पळत निघाली. ती इतक्या आक्षेपासारखे झाले, परंतु त्यांत मुद्दा एक नव्हती मजा वाटे त्याला. झाडाच्या टोका-वरून जंगल तुरुपरीत स्पष्ट दिसते. वरच्या कांब्यावरून खालच्या कांब्यावर उच्चा मारीत पाकडे वरच्यावर त्यांना विकडे जावयाचे असेल विकडे जात.

पहिल्याने मौवलीला भीति वाटली की पाकडे त्याला कोठे तरी जमिनीवर तर टाकून देणार नाहीत. त्याला मधून मधून राग येई. परंतु तो दाखवीत नसे. नंतर तो विचार करू लागला. काळा वाघ मोठ्याने ओरडले. नंतर मौवलीला ज्या

व जम्यलाकडे निरोप कसा पोचता कराव-याचा? पाकडासारखे पळणे त्यांना जमणार नाही. कोण निरोप पोचवणार? खाली फाट्या व पानांशिवाय त्याला कोही दिसत नव्हते. मौवलीने निव्वण आकाशाकडे पाहिले. जंगलांत कोण केव्हा मरतो याची वाट पहात मिथाडे आकाशात धिरक्या बालतांना दिसत.

मिथाहाने आकाशातून पाकडे कोणाला तरी धरून घेऊन जात असलेले पाहिले. त्याला वाटले की आपल्या साण्यालायक

असेल. ते संधार हातावर खाली उतरून आले. अवळ जास्तार त्याला मौवली दिसला. मिथाडच्या माथेत मौवली म्हणाला— “मी व तू एकच.” मिथाड चकित होऊन तो विचार करू लागला. काळा वाघ मोठ्याने ओरडले. नंतर मौवलीला ज्या

Fullscreen

127

X

◀

⏏

▶

70 / 82

लागले. माकडे कोणत्या वाटेनें जात आहेत यावर त्याची नजर होती.

इकडे आंखू व काळा बाघ यांचा पाग चढत चालला होता. काळा बाघ उंच झाडावर त्या भिंबशी कडला. त्यापुढी इतक्या उंचीवर चढून तो गेळा नव्हता. त्याच्या वज्राने फोटा मोडल्या. त्याच्या नखांत झाडाची साले शिरली. आपला सर्व राग अस्वलावर काढीत तो म्हणाला—“तू मौवलीला पहिल्यानेच का नाही सावध करून ठेवलेस ?”

“आपण कवकर गेलो तर मांना भरतां येईल.” अस्वळ धापा टाकीत म्हणाले.

“तू काय बळगार ! आस्त पळकास तर विकलेल्या फळासारखा फुडून जाशील. कांटेतरी वसून स्वस्थपणे विचार कर. मोराना टपली नारले वाटले होय पुला ! आपण त्या दुष्टांचा पाठकता केला तर ती माकडे त्याला टाकून देतील.” काळा बाघ म्हणला.

“टाकून देतील ? बाघ रे बाघ !” असे सांगून अस्वळ कपळ करून वसले व पुन्हा उठून त्या काळजीत येराहत्या

दूर एकाद्या काळ्या डिपक्यासारखे विडू बाळू लागले.

बांधोबा

“हं पहा, तू उगाच असा रडू लागलास तर पाहणारे हंसतील. मी देखील तुझ्यासारखा रडत बसलो तर !” काळा बाघ म्हणाला.

“कोणी काय वाटेक ते म्हणो, त्यांचे मला काय ? तो आतांपर्यंत मेला नसेल असें मला...” असें जवळ मोळत अस्वळ आत्मगानीनें होके खाली करून स्वस्थ वसून राहाले.

बोव्या वेळाने ते येरझार्या घालायचे सोडून ताड उभे राहाले. त्याला काहीतरी नवीन पुकि सुचली होती. म्हणाले—

“चल, आपण काबा अडगराला जाऊन भेटू या. माकडे फार भिंतात त्याला. त्याला झाडावर छान चढता पण येते. रात्रीच्या वेळी ते त्याची पिछे मिळते. त्याची दृष्टत धरते सर्व माकडांना.”

“तो पापी, दुष्ट ! त्याला पाय देखील नाहीत, तो आपल्या जातीचा पण नाही. तो मदत करणार आपल्याला ?” काळ्या बाघाने थंका करीत विचारले.

“ते फार हुशार व अनुभवी आहे. नेहमी मुकेनें त्याचा जीव कासावीस असतो. त्याला सांगू की त्याला वाटेक तेवढ्या

वाटेनें माकडे नेत होती त्या वाटेनें वर आकाशात भिंताहणं जात होतें.

“मला ज्या वाटेनें जेऊन जात आहेत ती नीट ओळखून ही बातमी अस्वलाला व काळ्या बाघांज आणि खिलरावरच्या आमच्या काळवांजनांना फळव.” मौवलीनें गिषाडाळा त्याच्या भाषेत सांगितले.

“हुझे नांय काय ?” गिषाडाने विचारले.

ते मौवलीला होम्यंत ओळखत नव्हते.

“मौवली !”

गिषाड लगेच उंच आकाशात उडाले व पुन्हा उठून त्या काळजीत येराहत्या दूर एकाद्या काळ्या डिपक्यासारखे विडू बाळू लागले.

Fullscreen

127

72 / 82

नकऱ्या ढिल्लील ढिल्लायला." अन्वळ ढिवसांपूर्वीच कात ढाकली होती व त्याची नवी कात चकाकत होती. सहा हात लांब त्याचे शरीर आडवे तिडेव दगडावर पडलेले होते. त्याला सगळ्या कोठे ढिठेल ढाची चिंता त्यावेळी होती व ते जिणेनें ओठ चाटीत होते.

"पोटांत कांहीं गेले कीं ढहिनांभर ते पडून राहाते. कोठेतरी होंपले अमेळ, सगळ, नमेळ होंपले आणि जर ते ढ्ढाले कीं कोणाला हऱ्या आहेत दुऱ्या नकऱ्या तर ते कांय करणार?" ढाच आपली शंका व्यक्त करीत ढ्ढाला.

जरे नोलावयाचे तर काकवा ढाघाला कावा संवधाने कांहींच ढाहीत नव्हते.

"तुज्ज कांय वाटते, आपण दोघे इतके का अजान अथोष ढाहो?" अन्वळ आपला ढांदा ढाघाच्या अंगाऱ्या ढाऱीत ढ्ढाले.

दोघे अन्वळऱ्या शोधार्थ निघाले.

कावा त्यांना इका गरम दगडावर ऊले खात पडून असलेला दिसला. त्यानें दहा

अन्वळनें कावाला पाहतांच ओळखले व काकवा ढाघाला ढ्ढाले—"स्वारिका भूक लागली आहे. पोटांत कांहीं गेलेले दिसत ढाहीं. सावध बरे का! कात ढाकली कीं त्याला बरोवर दिसत पण ढाहीं. सग ढाई पण पार करते."

कावा विषारी नव्हतार. त्याला विषारी सांपांचा रागपण पार होता. कारण ते भितरे असतार. त्याची पकडपण सामान्य नसते. एकदां कोणी सांपारला कीं मुठनें अशक्य.

[पुढील गोष्ट पुढील अंकी]

७१. बकाल सरोवर

सापवेलिया (रुचिया) वेष्टांतले बकाल हे सरोवर जगांतले सर्वांत छुने सरोवर आहे. इतर सरोवरे १०,१५ बर्षांपूर्वी बनलेली आहेत. परंतु हे २ कोटी बर्षांपूर्वी झाले. आकाराने जगांतले सरोवरांत ढावा सहावा नंवर आगती. ढाचे क्षेत्रफळ १२,१५० चौरस मैल आहे. परंतु आ सरोवरामुळ कोळ सरोवर दुसरे ढाहो. हे १९२० मीटर (बबलजवळ एक मैल) खोल आहे. यांत ढिळणारे ढागी समुद्रांतच काढलेतात. सगळ्या हे कधीं काळी उत्तर ध्रुवशेष्टाऱ्या समुद्राला आग होते हे पळते. या सरोवरांत १८०० प्राणी आहेत आणि या पैकीं ७५ टक्के इतरत्र आढळत ढाहोत. यात समुद्रांतले प्राणी अथले तरी ढाचे ढाऱी पार नव्हो.

एरवची आ सरोवरांतून १० हजार टन साडे काढले जातात. कित्येक वैज्ञानिक येथे येऊन संवोधनाचे कार्य करीत असतात. हा प्रवेश फार सुंदर आहे. ३०० नवा आसनासध्या प्रवेशांत या सरोवराला ढिल्लतात. परंतु अंभार नोवाची एकच एक नदी या सरोवरांतून निघते.

